KRALJEVSKE PRIČE

18308

Za odličan uspjeh!

21
27

KRALJEVSKE PRIČE

ZABAVNE PRIPOVIJESTI ZA DJECU

NAPISAO:
DRAGOSLAV HEILIGSTEIN

ДРЖ. НАРОДНА ОСНОВНА ШКОЛА * ПЕТРА ЗРИНСКОГА * У ЗАГРЕБУ
ПЕТРА ЗРИНСКОГА
У ЗАГРЕБУ
ДРЖАВНА ОСНОВНА ШКОЛА
ПЕТРА ЗРИНСКОГА
У ЗАГРЕБУ

NAKLADA:
„KNJIŽEVNO - PEDAGOŠKI KONZORCIJ ZAGREBAČKIH UČITELJA“

Nagrada Horvat Krešimiru
učeniku IV a raz.

U Zagrebu 28-VI-1937

ZAGREB 1930.
ŠTAMPARIJA „EKSPRES“ (D. BREČEVIĆ), ZAGREB, MEDULIĆEVA UL 10.

Autorsko pravo pridržajem.
Pretisak zabranjen.

Priča o molitvi

Nigdje na svijetu nije bilo vedre duše, toplog srca, vrućega osjećaja. Izgledalo je ljudima sve tamno, jer im je duša bila u tmici. Toliko je bilo nevoljkosti, toliko pakosti i tvrdoće srca na svijetu, da je život bio upravo nesnosan.

U tome teškom življenju bila je i jedna udovica majka sa sinom i kćeri. Živjeli su osamljeno u dalekim i pustim gorama i šumama, a hranili su se od svojih ovčica, koje su pasle po bregovima. Sin i kćer čuvali su blago, a majka se brinula o kućnim poslovima.

Tjedan dana jašenja u još udaljenijim bregovima živio je jedan knez razbojnik. Bio je na glasu sa svoje okrutnosti. Osim toga uživao je zaštitu neke više opake sile, nekoga zmaja, koji je znao začarati vodu, pa kada se knez razbojnik okupao u toj vodi, postao je nepobjediv. Nikakovo gvoždje, niti bilo koji tvrdi predmet nije mogao u njegovo tijelo. Zmaj je rijetko kada izlazio iz kneževa dvora. Bio je oduran, ali silno moćan i jak. Hodao je na dvije noge, a imao je dvije glave, a na svakoj je bila kruna. Jedna kruna bila je od usijana gvoždja, a druga od leda. U tim krunama ležala je njegova sila. Kad je on htio da sve ohladi i pomrzne, skinuo bi ognjenu krunu i ugasio vatru, a pustio hladne struje i vjetrove iz one hladne krune.

Kad se digao narod na kneza razbojnika i došao već u blizinu njegovog dvora, zmaj je pustio toliko zime, snijega i leda da se sva pastirska vojska pomrzla i nitko se nije živ vratio svojim kućama. A kad je jednoć zimi došla pastirska vojska, on je pretvorio zimu u tako strašnu vrućinu da se sav snijeg otopio. Toliko su vode nabujale, da nitko nije mogao jašiti. Drveće se osušilo i zapalilo, a tamo gdje je bila vojska, nastade užasna vatra i vrućina, a iza njih snijeg i led. Kud je vojnik bježao bježala je za

njim vatra. Tako izgoriše vojnici i odonda više nitko se ne usudjuje, da navali na kneza razbojnika.

Knez-razbojnik zvao se Gundro i sav se narod bojao Gundre. Gundro je bio goropadan; nasilan i krvoločan. Nije odustajao od cilja, kojega je htio polučiti. Njemu je bilo svejedno, ma kako to bio nevaljal i opak čin, on ga je uvijek polučio, pomoću svoga zmaja.

Jednoga dana zmaj je pošao, da se šeta po čistinama, pa kako je bio lijen i vrlo umoran, srušio se na travu pod jednim drvetom i tu je zaspao. Svoje krune položio je kraj sebe, a kako je bio siguran, da u cijeloj okolini Gundrova dvora nema ljudske duše, bezbrižno je zaspao. Ovo opazi jedan četverokrili orao i odnese mu njegove krune daleko u planinu. Sada je zmaju ostala samo još jedna moć, njegova čarobna voda, koja je Gundru činila neozlijedivim, ako je to baš bilo Gundri potrebno.

Kad se zmaj probudio, opazi da su nestale krune, pa se jako uplaši. Strašnim glasom je urlikao:

— Gundro, Gundro! Ovamo dodji.

Gundro čuvši zmajevo urlanje, doleti kao bez duše i odmah opazi u čemu je zmajeva nesreća.

— Zmaje, tvojih kruna nema! O, što si ti budala!

— Ja budala? Morao si me bolje čuvati! Ti imaš toliko koristi od ovih kruna, koliko i ja. Zašto me nisi bolje pazio?

— Oh, da uhvatim onoga, tko je odnio krune, ubio bih ga kao žabu — ljutito je govorio Gundro.

— Ne možeš ti njega tako lahko uhvatiti. To je jedan ukleti mladi lovac kojega je majka kletvom pretvorila u četverokrila orla. Taj mi je odnio krune, dok sam spavao.

— Otkuda to znaš?

— Znam, jer sam svevidac.

— A gdje je taj orao sada?

— Eno ga tamo u planini, daleko tamo na južnoj strani. Tamo on živi medju orlovima.

— Zmaje, mi bez tvojih kruna ne vrijedimo mnogo. No pošto ćemo se tući s pticom, onda mi ne treba čarobna voda. Ja ću ti zmaje povratiti tvoje krune i ubit ću četverokrilog orla!

— Ja bih ti preporučio da se okupaš u vodi. Ne znaš ti snagu orlova!

— Ja ću ih strijeljama pobiti, pa mi zato ne treba voda!

— Ako mi Gundro ne povratiš krune, mi smo izgubili naše snage.

— Donijet ću ja krune, a da ne budeš više tako sam, donijet ću ti najljepšu djevojku koju budem našao, pa neka čuva tebe i tvoje krune! Ženska je glava slaba, ona ne može nositi tvoje teške krune i ne može ih ukrasti.

— To si Gundro već davno trebao učiniti. Tamo u planini je krasna ovčarica Ejša — nju mi dovedi, ona neka me čuva.

Gundro pokupi svoje razbojnike, naoruža ih, svaki uzjaši na konja i oni podjoše u daleke brijegove prema jugu.

Zmaj se lijeno odvukao u dvor i tamo je čekao, dok se Gundro vrati.

Gundro udari u one planine. Jašili su čitav tjedan, dok su došli do planine, koja je bila puna silnih bregova. Planina je bila obrasla šumom, no u visinama bila su gola brda, golo kamenje s malo travčica, na kojima su pasle ovce sa svojim pastirima. Tu u planini pasla je ovce i lijepa Ejša sa svojim bratom Amanom.

Rijetko je kada tko prolazio ovom planinom. Nije bilo putova, nego strmi i duboki klanci, nepodesni za konjaničko i pješačko putovanje.

Kad je Gundro stigao u planinu udari on svoj šator na jednome visokom ravnjaku i tu odluči, da se najprije odmori, a kroz to vrijeme da razvidi kako orlovi lete, koliko ih je u toj planini i kuda oni lete.

Drugoga dana razbojnici promatrahu lijet orlova, ali nisu mogli ustanoviti ništa osobita. Tekar pod veče opaze, da svi orlovi lete prema najvišemu vrhu, na koji se bilo jako teško popeti, a s konjima se tamo nikako nije moglo putovati. Zato Gundro odluči da će poći s konjima dokle se može, a onda će nastaviti put pješice.

Ujutro se razbojnici spreme. Zajaše konje i podju prema planini. Jašili su polako i tako jašeći namjere se na Ejšu i njenoga brata Amana.

— Dobro jutro mladiću — pozdravi Gundro brata i sestru.

— Dobro jutro, junače! Kuda te put zanio u ove puste krajeve? — upita Aman.

— Ako mi možeš pomoći, dobit ćeš bogatu nagradu — reče mu Gundro.

— Kako bih ja tebi pomogao?

— Evo, da nam kažeš, gdje živi orao s dvostrukim krilima?

— Orao s dvostrukim krilima? Ti baš njega tražiš?

— Jest njega tražim. Tražim ga, da obračunam s njime. Hoću da ga ubijem! — klikne Gundro. Crna lijepa brada zadrhće, a velike crne oči bljesnuše od gnjeva kao munja.

— Što ti je zla učinio taj najljepši i najhrabriji orao? — sa strahom upita Ejša.

— Meni nije ništa učinio, ali mome pobratimu, zmaju ognjenome i ledenome ukrao je dvije krune, vatrenu i ledu. Ja ću ga ubiti, da mu otmem krune.

— Ne boji se tebe orao. On je silno jak, on je ponosan i hrabar. On će pobiti tebe i tvoje društvo. Ako želiš izgubiti glavu, a ti idi na onaj najviši vrh. Tamo sasvim na vrhu, ogromno je gnijezdo, a u njemu živi ponosni orao s četiri krila i s tako oštrim i tvrdim kljunom, koji može da razbije i kamen. Teško vama — uvjeravaše Aman društvo nepoznatih ljudi.

Gundro se prezirno i zlobno nasmije.

— Ti ne poznaš mene, moj mladiću, kad ovako govoriš. Ja sam knez-razbojnik Gundro!

Ejša kriknu od straha.

— Gundro! — Gundro je došao! Brate, spasi me od toga krvoloka!

Gundro se bezbrižno i slatko smijao.

— Moja draga djevojko, prekasno ti pada na pamet spas. Moja odluka je čvrsta. Ja sam odlučio da sa krunama i ubijenim orlom povedem i tebe u moj dvor. Ti ćeš biti dvorkinja u dvoru, a njegovati ćeš zmaja. Da moja draga, to je sasvim gotova stvar!

— Nije gotova stvar — ražestio se Aman, brat Ejšin. Ja ne dam moju sestru. Ja ću poginuti, ali moje sestre ne ćeš odvesti.

— Mladiću, ne žesti se! Ti mi izgledaš kao vrapčić, kad se žesti na kopca. Što će vrapčić kopcu? Budi samo miran, jer me tvoja ljutina ni malo ne uzrujava a tebi škodi. Budi uvjeren, da ja sigurno ne ću radi tvojih djećijih budalaština promijeniti svoje odluke.

— Ali i ja ne ću promijeniti svoje odluke. Kad dođeš po moju sestru — naći ćeš me pripravnoga za boj. Uzdam se u svoju hrabrost, da ću te svladati.

— Valjda ne ćeš ti sam svladati i nas sve — kliknuše razbojnici i udariše u grohotan smijeh.

— Djevojko, budi spremna, dok se vratim, pa ćeš s menom u moj dvor. Pristaješ?

— Ne — odlučno odgovori Ejša.

— Meni je svejedno. Moj je običaj ono što ne mogu uzeti milom, uzimam silom. Dakle do vidjenja!

Gundro dade razbojnicima znak, i oni se makoše, pa udariše prema visokim bregovima.

Ostadoše brat i sestra. Ejša se vrlo rastuži. Srce joj se napuni žalošću za majkom i za bratom. Ona postade nujna. Odluči, da sve prizna svojoj majci. Na veče, kad je ovce zatvorila, ode kući, i ispriča majci cijeli dogadjaj. Mati se zamisli i odluči više ne puštati svoju kćer u planinu, dok Gundro ne ode i nestane iz ovoga kraja. Majka će ju sakriti kod njene rodbine u jednoj pustoj šumi, kamo ljudi rijetko zalaze. Tako je i bilo. Drugoga dana odvede majka Ejšu u daleku i pustu šumu i ostavi je kod njenih rodjaka.

Gundro se popeo s razbojnicima visoko u bregove, a jer nisu mogli dalje s konjima, odluče poći pješice do najvećega vrha. Njih je promatrao orao iz svoga gnijezda i slutio je pošto oni dolaze. Zato im se odluči osvetiti.

Strelovitom brzinom digne se u visine, pa poleti od brijega na brijeg i pozove u pomoć druge orlove. Čitavo jato orlova kružilo je nad glavama Gundre i njegovih razbojnika. Gundro opazi orla s četiri krila i naredi, da se odapnu strijele. Razbojnici nategnu strijele, odapnu, ali ne učiniše nikakove štete. Orlovi prelete preko razbojnika, spuste se do konja i navale na konje. Svima konjima pokljuvaše oči. Konji oslijepiše i razbolješe se, a razbojnici postadoše bijesni.

— Samo naprijed do vrhunca, da uhvatimo krune!

Razbojnici poslušaše, no kada su došli do vrhunca, orao im ispred očiju pograbi krune i poleti u silnu visinu. S krunama je kružio u visinama i onda je poletio prema jednoj šumi. Razbojnici su gledali s vrhunca i opaziše gdje se orao spustio. Tamo u šumi, ostavio je krune i vratio se nad vrhunac. Letio je nad vrhuncem i rugao se razbojni-

cima. Oni su odapinjali strijele, ali mu ništa ne naudiše.

— Sad idemo u onu šumu. Tamo mora netko biti, kod koga je orao ostavio zmajeve krune.

Orao je letio i prkosio. Razbojnici su odapinjali strijele i tako im je prošao cio dan, a da nisu polučili ništa. Na veče se spuste do svojih konja, a uboge životinje objesile glave, a iz očiju im curi krv.

Gundro bio je jako ljutit. Što bi on dao, da je mogao ubiti orla. Morali su konje voditi, jer na bolesnim životinjama nisu mogli jašiti. Tako im je prošao opet jedan dan; a drugo jutro nadju se oni na visoravni gdje je čuvao ovce Aman. Kad ga ugleda Gundro, strašno se razljuti.

— Amane, sad ću te svega razderati. Ti si kriv, da su mi krune izmakle, ti si kriv da su orlovi konjima iskljuvali oči, ti si orlove pobunio.

— Ne ćeš ti mene razderati, jer ja se tebe ne bojim. Ako hoćeš, da se bijemo, možeš početi.

Razbojnici su gledali mladića, koji se nije ni malo uplašio od Gundre.

— Možemo, da se bijemo, ali dok se malo odmorimo. Imamo vremena — reče Gundro.

— Kada želiš da se bijemo?

— Sutra u jutro.

— Pristajem! — odvrati hrabri pastir.

Aman ostavi razbojnike i ode u planinu. Na jednome vrhuncu stane i poče fićukati, zapravo piskati kao orao. Dugo je tako vabio orle, dok se nad njime nadvio orao s četiri krila.

— Što bi ti Amane?

— Evo orle, što mi se desilo. Došao razbojnik Gundro i traži, neke zmajeve krune koje si ti odnio.

— Jest, ja sam ih odnio. Ali nisam ih ja odnio radi zločina, nego radi pokore. Ja moram učiniti neka dobra djela čovječanstvu, a onda će pasti sa mene proklestvo. Krune onoga odurnoga zmaja, dao sam na čuvanje tvojoj sestri u pustoj šumi. Ona je dobro sakrivena, i nju ne će naći razbojnici.

— O to nisi dobro učinio. Oni ju ipak mogu naći. Zmaj je svevidac, on će reći Gundri, gdje se nalaze krune. Nego ti meni pomozi! Ja se moram sutra da bijem s Gundrom. Ako me on nadjača, ja ću poginuti, a Gundro će zarobiti moju sestru Ejšu.

— Hoću, Amane — pomoći ću ti. U jutro, kad se budeš hrvao, doći će orlovi u pomoć.

Aman se vrati, a slijedeće jutro čekao ga je Gundro. Kad je ugledao Amana, prezirno se nasmije.

— Ej, derane, ti si mi dakle vrlo hrabar. No to je lijepo! Mi ćemo biti brzo gotovi. Ali prije nego što te razderem, reci mi gdje je tvoja sestra?

— Moja sestra? Kako vidiš, ona nije ovdje, a gdje je, mislim, da nije moja dužnost da ti to kažem.

— Znam da to nije tvoja dužnost. No ti si čuo, što sam rekao kod prvoga susreta, naime, da ću tvoju sestru povesti sa sobom.

— No čuo sam, ali ti se sjećaš, da sam ja rekao, da ću se tome oduprijeti.

— Sjećam se! Tvoja mi se hrabrost svidja! Nego budi pametan mladiću. Pomozi nam uhvatiti orla i vratiti krune, a ja ću ti pustiti sestricu na miru.

— Orla već godinama poznajem. Nikada mi nije učinio ništa zla, pa ne ću da ga hvatam; a zmajske krune su velika nesreća za čovječanstvo, pa neka ih nestane.

— E, onda ću te razderati. Razderati ću te na komade!

— Pokušaj! — smjelo mu odvrati Aman.

Gundro skoči, uhvati mladića oko pojasa i sada nastade hrvanje. Aman je bio čvrsti mladić, pa je ustrajno odolijevao žestokim naporima i napadajima razbojnika Gundre. Razbojnici su stajali uokolo i čudili se snazi mladoga pastira. Ali najednoć, potamni nebo, a množina orlova nadvi se nad hrvačima i naglim spuštanjem pojaviše se nad glavama razbojnika.

— Orli! Orli! — vikahu uplašeni razbojnici i počeše bježati na sve strane. Orlovi polete za njima. Svakoga je razbojnika progonilo nekoliko orlova. U velikom strahu bježali su razbojnici ,a orlovi su udarali kljunom i pandžama. Orao sa četiri krila — navali na Gundru i tako ga snažno udari kljunom po glavi, da je Gundro zateturao i srušio se.

— Prokleta ptičurino! Ti si saveznik ovoga derana.

Izdajice i podlaci, tako se vi bijete — ljutito je vikao Gundro.

— Aman mu je kleknuo na grudi, izvadio je nož i htio je zaklati razbojnika.

— Ne ubij ga. Neka ti obeća, da će otići, pa ga pusti na miru, — savjetovao je orao.

— Hoćeš li otići iz ovoga kraja, razbojniče?

— Hoću — otići ću — pusti me! Pobijedjen sam!

Aman se digne sa prsiju razbojnika, a Gundro skoči na noge!

— Pogriješio sam, pogriješio sam, a znam i kada sam pogriješio. Ja ću otići! No mi ćemo se još vidjeti!

— U svako vrijeme! — prihvati Aman!

Četverokrili orao je kružio nad njima, a onda zapiskuta i pokupi svoje orlove, pa odleti s njima na vrhove planina. Sa vrhunaca su oni gledali, kako polako odilaze uplašeni razbojnici.

Na veče je došao Aman svojoj majci i pričao joj što mu se desilo.

— Gundro je veliki zlotvor! Ne će on odustati od cilja za kojim teži. Neka Ejša ostane samo kod naše rodbine! — govorila je zamišljena i uplašena mati.

Gundro se povratio kući. Našao je zmaja vrlo ljutita.

— No — Gundro — ti si velika budala! Mislio si, da si najjači na svijetu. A tebe nadvlada Aman, pastirsko derište!

— Ne bi on mene nadvladao da nije bilo orlova, ali one grabežljive ptičurine, one su nas smlavile. Konji nam poginuše putem, a mi izubijani, evo jedva dodjosmo.

— Onaj četverokrili orao, ono je ukleti mladi planinski lovac. Proklela ga njegova mati, jer je u svadji jednoć u lovu ubio svoga oca. Mati ga je proklela, da se pretvori u najružnijega orla sa četiri krila. Taj ukleti orao to je rodjeni brat Amana i Ejše, a ona mati udovica, to je njegova mati. Taj orao sada okajava svoj zločin, a mati tuguje za njim. On će ostati uklet tako dugo, dok ga ne otkupi tkogod molitvom.

— Što je to molitva?

— Ja ne znam! Molitvu očekuju ljudske duše, da ih preporodi na bolje. Ljudi misle, da će molitva naknaditi hrabrost.

— A gdje ima molitva? Tko se moli? — radoznalo je pitao Gundro.

— Nitko se ne moli. Molitve nema nigdje, a kad ona dodje, orao će postati opet čovjek, i bit će spašen!

— O da sam to znao; mogao sam mu obećati molitvu. Mogao sam mu nalagati makar što, on bi mi vratio tvoje krune.

— Ti si Gundro i opet budala! Ne možeš ti njemu ništa nalagati, on zna kakova će biti molitva. On zna kad se laže, a molitva ne laže!

Gundro se zamislio. Dugo je mislio, naoblačio čelo, i udari se dlanom po čelu.

— Čuješ li ti zmaje, pa je si li to sve i prije znao?

— Jesam, sve sam znao. Ja sam svevidac, ali ti nisi ništa pitao. Previše si se pouzdao u svoju snagu! Ja sam te pustio, da vidim, što ćeš ti učiniti! I eto, ti si došao bez krúna, bez konja, i bez Ejše!

— Da i bez Ejše! Nju sam htio zarobiti i tebi darovati, da te dvori. Ona je tako lijepa kao jutarnja zora. Od nje nema ljepše djevojke na čitavom svijetu.

— A sada ću ja tebi pomoći. Okupat ću te u čarobnoj vodi i kazat ću ti, kuda je orao sakrio krune! A ti onda otidji tamo s malom pratnjom, i donesi mi moje krune.

Kad se Gundro odmorio i oporavio, onda ga zmaj okupa u čarobnoj vodi. Sada je Gundro postao neozljediv.

— Još nešto — Gundro. Moje krune čuva Ejša u onoj šumi, što si ju vidio sa vrha. Evo ti ovo pero. To pero metni konju na oglavinu izmedju uha, pa kada god vjetar zapiri, pero će uvijek pokazivati jedan pravac. Ono će se uvijek nagnuti u jednome pravcu. Ti samo jaši, kuda pero pokaže. Kad dodješ do Ejšine rodbine, lako ćeš tamo, ali idi uvijek šumama, da te ne opazi orao. Vidi li te orao, on će krune odnijeti u takove visine medju planinama, da ih nitko ne će više naći. Napadne li orao na tebe, ne može ti ništa, i ti ćeš ga lako zarobiti.

Obradovan podje Gundro na put. Jašio je samo šumama i čuvao se da ga ne opazi orao. Ali jednoga jutra izašli su konji iz šume na pašnjak i orao je opazio konje. Odmah je poletio da vidi, čiji su to konji. Letio je nad šumama, ali nije mogao ništa vidjeti od debelih krošnja

drveća. Već se bio jako umorio i sjeo je na jedno visoko drvo da gleda, ne će li gdje na čistini ugledati konjanike. Dugo je gledao, kad opazi jednu malu čistinu, preko koje je jašio Gundro. Orao je znao kuda jaši Gundro i on poleti do Ejšine šume, da odnese krune. Letio je dugo, a onda ga stigne noć, i nije više vidio kuda leti. Morao je stati i prenoćiti.

Pero na oglavini bilo je sve nemirnije, a to je Gundri bio znak, da se požuri. Gundro odluči jašiti kraj šume cijelu noć. Bila je polumjesečina i Gundro potjera konje, a pero je pokazivalo pravac. Čitavu je noć Gundro jašio sa svojim razbojnicima, a pred samo jutro ugleda kućicu, a pero se nagne sasvim prema kućici. Gundro stade, sjaši, i pokuca na vratima. Nitko se nije javio kao da nema žive duše. Onda Gundro uhvati topuz, udari po vratima, i razori ulaz.

Svi se ukućani uplašiše!

— Hej, dobro jutro kukavice. — Ne čujete li, da ja ovdje lupam?

— Gundro, Gundro je došao! — uplašeno je vikala Ejša.

— Jest, Gundro — zadovoljno je prihvatio razbojnik.

— Što si došao?

— Po krune zmajeve!

— Na, evo ti krune, pa sada idi. Pusti nas na miru.

— Nije tako jednostavno! Ne ću te pustiti na miru, nego ćeš ti djevojko sa mnom na konja!

Gundro uhvati dvije velike krune, pa ih teškom mukom ponese do svoga konja. Priveže svaku krunu na jednu stranu konja, a jednome razbojniku zapovjedi, da uhvati Ejšu.

Ejša se uplaši i pade u nesvijest od straha, a razbojnik ju baci na konja. Svi uzjaše i podjoše. Opet su pošli šumom, a orao je letio nad šumom i opazio ih na onoj čistini, gdje su stali, da se odmore. Orao je sjeo na jednu granu i gledao. Vidio je krune i Ejšu i odlučio, da sve otme, ali bio je sam. Nije mogao navaliti na pet oružanih ljudi i on udari u piskanje. Ovo piskanje začuje i Gundro i opazi orla.

— Aha, orle, ipak si zakasnio. Ne koristi više tvoja pomoć. Sada dodji u borbu.

— I doći ću, dok mi pomoć stigne, a dotle ću te pratiti. Ejšo, ne boj se! Ja ću te osloboditi ovoga krvoloka i vratiti tvojoj majci.

— Vrati me, orle, jer me vuku odurnom zmaju!

— O da znaš, Ejšo, što je taj zmaj snažan. Njegova je snaga najveća na svijetu, ti možeš biti sretna! — s udivljenjem je govorio Gundro.

— Vrati me mojoj majci i našim ovčicama!

— Luda glavo, to ne može biti, jer sam te obećao zmaju!

Orao je neprestano piskutao, a kad se digoše razbojnici, diže se i orao i letio je uvijek nad šumom. Pred veče stigoše orlovi i prenoćiše u šumi i tako svi nastaviše put do dvorova kneza razbojnika.

Već izdaleka ugledaše orlovi dvor. Ali i zmaj ugleda njih i požuri se naprijed u šumu, da uhvati krune!

Čim on ugleda Gundru, skoči k njemu, strže krune s konja i metne ih na glavu. Ovako okrunjen podje u dvor, a orlovi se nadvili nad dvorom i poljem, i čekaju dok izadje Gundro. Kad je Gundro izašao iz šume, navale orlovi na razbojnike i počeše im kljuvati oči i mozak. Četverokrili orao navali na Gundru, udario je po njemu, ali se Gundro samo smijao.

— Zmaje, pusti vrućinu — viknu Gundro, a u taj mah udare vatrene zrake i upališe orlovima krila. Orao sa četiri krila još je tukao Gundru, jer se zmaj nije usudio da pusti prema njemu vatrene zrake bojeći se, da ne izgori i Gundro. Gundro se tukao sa orlom no orao je ustrajno i hrabro navaljivao, ali nikada da rani Gundru. A onda Gundro, nekako se dokopa noža, nož bljesnu a orao odprhne, a Gundrin nož sijevnu kroz zrak. U taj mah spustiše se vatrene zrake i oprže jedno krilo orlovo. Orao se diže na ona tri krila poleti u silnu visinu, pa iz velike daljine promatraše, što se to zbilo. Njegovi orli, ležali su mrtvi, izgorjeli, a Ejšu su razbojnici vodili u odaje odurnoga zmaja. Kad je orao ovo sve razmotrio, ražalio se, okrenuo i pošao u planinu.

Dugo je trebalo dok su mu narasla krila, a onda je sletio na visoravan i potražio Amana.

— Amane, ti ne znaš koliko sam ti zla učinio.

— Ne, nisi mi učinio ništa zla.

— Jesam. Mnogo sam ti učinio zla. One krune, što sam dao na čuvanje Ejši, odnio je Gundro i njih i Ejšu!

Mladić je problijedio. Skamenio se, i bio je uvjeren, da nikada više ne će vidjeti svoju sestru. Što će jadna stara majka. A kad se sabrao, upita, što će sada raditi?

— Mnogo sam mislio o tome! Evo treba doznati od čega se boji zmaj? — Tko je jači od zmaja?

— A kako da ja to doznam?

— Otidji Gundri, pa ga pitaj. On će ti reći! On se tebe boji!

— Sve moram reći našoj majci, a onda ću promisliti. Nego budem li trebao tvoju pomoć, hoćeš li mi biti na pomoći?

— Vrlo rado! Ti samo zafućkaj u prste i ja ću se odmah stvoriti kod tebe, pa ću ti pomoći. Sve ću ja učiniti, samo da spasim Ejšu, i da ju vratim tvojoj majci.

Aman je otišao i žalostan došao svojoj majci.

— Majko, zli duhovi odlučili su, da nam prirede veliko zlo!

— Koje zlo, moj sine?

— Gundro je ukrao krune zmajeve i našu Ejšu odveo zmaju.

Majka je protrnula. Zaplakala je sirota starica, jer je znala, da proti zlih duhova nema spasa.

Aman je odlučio da spasi svoju sestru i da ju dovede majci. Znao je on da je preslab, da se bori sa zmajem i knezom razbojnikom Gundrom.

Dugo je razmišljao, kako da on dozna, tko je jači od zmaja, čega se zmaj boji, ali nije mogao nikako da smisli. Tako je otišao svojim ovčicama i neprestano razmišljao pa ga jednoga dana u tim mislima nadje četverokrili orao.

— Amane, što ti toliko misliš? — upita ga orao.

— Evo mislim, kako da spasim sestru!

— Ja sam ti rekao kako. Treba doznati od čega se boji zmaj.

— Ja to ne mogu doznati. Čim se ja pojavim u blizini dvora razbojnikova, zmaj će me spržiti. O, da si ti njegove krune dao meni, ja bi ih razbio i pobacao komade po gudurama.

— Amane, ja sam rekao, da ću ti biti u pomoći. Pi-

tat ću orlove, znadu li oni za kakove moći, koje su jače od zmaja, pa ću ti onda kazati.

Orao je odletio u planinu i psikao, a orlovi se skupe oko njega. Četverokrili orao ispriča im nevolju Amana, a oni se razletiše na sve strane po bregovima, da pitaju i druge orle, znadu li oni za kakovu silu, koja je jača od zmaja.

Drugoga dana doleti jedan stari orao. Već je bio nemoćan, perje mu je popadalo od starosti, a vid ga je ostavljao.

— Ja znam braćo za jednu silu, koja je jača od zmaja. Davno u mojoj mladosti gledao sam borbu izmedju zmaja i te sile. Zmaj je puštao i vatru i led iz svojih kruna, ali nije mogao ništa učiniti. Kad je puštao led, led se rastopio i padao kao kiša, a kad je puštao vatru, vatra se još pojačala pa je padala na zmaja i parila ga. Zmaj je morao uteći u vodu i sakriti se od te sile.

— A koja je to sila?

— To je Grom! Pravi grom, sa ognjenim strijelama, koje su jače od zmaja.

— E, dobro stari orle, a gdje ćemo naći Groma?

— Gdje ćemo ga naći? Visoko u oblacima u njegovim vodenim i vatrenim dvorovima. Tamo treba uzletjeti i tražiti cara oblaka i visina, najveće sile, da vam pomogne. Ja tamo više ne mogu letjeti, jer sam ostario, a ti imadeš četiri krila pa ako ti dva izgore, još uvijek ti ostaju dva, da se uzmogneš vratiti.

Četverokrili orao zamisli se, i pogleda u visine nebeske.

— Reci na koju stranu da letimo?

— Letiti u visinu, dok ne dodjete do oblaka, a kad dodjete do oblaka, tražite najcrniji oblak. Tamo je ognjeni dvor Groma.

— Moramo li dugo letjeti?

— O dugo, vrlo dugo. No ti si jak. Tvoja te snaga ne će izdati.

— Hvala ti stari orle! Ja ću sada pokupiti mlade orlove, pa ću poći Gromu da nam pomogne!

Stari orao vrati se na svoju klisuru, a četverokrili orao pozove opet sve orlove na dogovor.

Sve im je lijepo protumačio, a onda ih zapita, tko je od njih tako smion, da ga prati u ledene visine.

— Ja, ja, ja, — vikalo je mnogo mladih orlova.

— Samo najjači mogu da me prate. Ja ću izabrati izmedju onih, koji su se sami javili.

Četverokrili orao izabere dvadeset najjačih i najsmionijih mladih orlova i naredi im, da čekaju, dok se on povrati. Orao sleti na visoravan i nadje Amana zamišljena kod svojih ovčica.

— Amane, našao sam slabu stranu zmaja. On se boji Groma.

— Groma? Pa kako ću ja do Groma?

— Ja ću do Groma, a tebe ću ponijeti na svojim ledjima. Letjet ćemo u visine i tražiti ćemo pomoć proti zmaju. Grom nam mora pomoći.

— Mora! Zašto bi morao? Slabo vjerujem u uspjeh, a možemo izgubiti i glavu, pa će nam Ejša ostati zauvijek u ropstvu zmajevu.

— Ne ćemo mi izgubiti glavu, niti će nam se išto zla dogoditi. Hodi ti samo. Budi hrabar i ne plaši se ničega! — hrabrio je orao Amana.

— Dobro, poći ću, ali ću najprije da kažem sve majci, i da se s njome oprostim.

Drugoga dana rano u jutro došao je Aman, a orlovi su već čekali. Aman sjedne na ledja četverokrilnom orlu i poletiše u visinu. Mladi orlovi pratili su četverokrilog. Dugo su letjeli u visinu, ali zračne visine bile su beskrajne. Svuda je bilo vedro. Nigdje oblaka.

— Orle, nigdje nema oblaka!

— Nigdje se ne vidi crna mrlja. Mi smo već jako daleko i visoko. — Više ne vidimo naše bregove. Oko nas je samo svjetlo i zima.

Letjeli su još dosta dugo, a onda ugledaju mali oblačak i polete k njemu.

— O mali oblače, možeš li nam reći, gdje je Gromov dvor?

— Mogu! Ja ću vas u sebe smotati, pa ću vas sve zajedno prenijeti do onih silnih dvorova.

Zaista, oblak je tako učinio i oni su se valjali i letjeli po zračnim visinama. Najednoć oblak stade.

— Eno tamo u onom crnom oblaku su dvorovi žarki.

Ne vidi se vatra i sjaj munja, dok ne prodjete kroz crninu. Letite samo, brzo ćete biti pred dvorom.

Četverokrili orao poleti, a mladi orlovi za njime, i oni se nadjoše pred čudnim dvorom. Hladne, sjajne munje drže stražu, pripravne da svakoga ubiju i propale, a veliki komadi leda okružiše dvor, pripravni, da svakoga smlave na zapovijed Groma.

— Stoj! — kliknu jedna sjajna i smrtonosna zraka.

— Stojimo, pokorni smo. Ne ćemo ništa zla. Došli smo caru visina i oblaka ,koji vlada nad bijednim crvima zemaljskim, došli smo ga tražiti, da nam pomogne. Reci caru, da su pokorni bijednici zemaljski ovdje, pa da nas sasluša.

No u to se otvore ogromna vrata, a silno svjetlo bljesnu. S ognjenim očima, sav u plamenu; iz usta mu udaraju iskre, iz očiju bljeskaju munje. U rukama, ledeni stijeg, što ravna tučom i kišom.

Četverokrili orao i svi mladi orli uplaše se, a Amanu toliko zasvijetli pred očima, da nije mogao gledati u tu nadnaravnu silu.

— Što bi — jadnici zemaljski?

— Došli smo, — progovori Aman, došli smo k tebi, da nam pomogneš!

— U čemu da pomognem?

— Da ubiješ strašnoga zmaja, i da mu otmeš njegove krune.

— A znam ja te krune. Jednoć se on namjerio na mene, ali se ljuto prevario. Ja sam ga temeljito podučio, dokle ide njegova sila. On može sijati zlo samo na zemlji, medju jadnicima, ali u visinama, carujem ja. Tu caruje svjetlost i čistoća, koja je jača od zmajeve zlobe i podmuklosti.

— Eto, to mi je pričao stari orao. Zato smo baš i došli, da nam pomogneš. Znaš i sam, da si ti jači od odurnoga zmaja, pa nam sada pomozi, da oslobodimo Ejšu, sestru Amanovu.

— Poznato mi je to sve. Gledao sam vašu borbu i čudio se hrabrosti Amana. Zato što si tako hrabar, da se ne bojiš zemaljske pokvarenosti pomoći ću ti. Vi ste svi umorni. Stupite u moje dvorove, odmorite se do sutra, a onda ću vam pomoći.

Obradovani ovako lijepim dočekom i prijaznošću Groma, cara visina, ulete svi u dvor, smjeste se kako su znali i odoše na odmor.

Sutra dan ujutro, Grom im dade jednu zraku, koja će ih voditi do Gundrinih dvorova.

— Evo ti Amane ova zraka. Ti samo njome malo zatresi, a ona će meni odmah sve javiti. Bude li trebalo moje pomoći, ja ću biti odmah tamo, čim ti zatreseš munjom. Moja je brzina, kako znaš, silna. Ono što ti prevaljuješ godinama, to ja predjem dok okom trepneš. A sada moji putnici, dobra vam sreća!

Zraka je putovala naprijed i svijetlila i po noći. Orlovi su složili krila i spuštali se prema zemlji.

— Što je ono zrako, što se ono tamo zbiva?

Zraka pogleda bolje.

— Znam što je to. Više puta sam se igrala nad vodom toga jezera. Mnogo puta sam se kupala u dubini toga jezera. Onaj grad što vidite tamo na jezeru, to je grad vodene kraljice. Ona u njemu drži zarobljene najveće vrijednosti ljudskoga roda. Ta je kraljica vrlo zlobna. Tkogod dodje, da se u jezeru okupa, pa ako išto vrijedi makar kome, ona ga zarobi, samo da napravi zlo medju svijetom.

— Orle, oslobodimo robove! — klikne Aman.

— Ja hoću! Ali zrako, hoćeš li nam pomoći.

— Hoću, ali vas dvadeset orlova bit ćete dosta jaki, da nadvladate vodenu kraljicu. Amane, kraljica bi bila jako lijepa, samo da u nje nisu zmijske oči, gušterski zubi i kornjačin oklop.

— Lijepa — kliknu četverokrili orao. — To je dobro. Onda je ne ćemo ubiti, nego ćemo ju zarobiti.

— Zrako, hoćeš li nam pomoći, ako te budemo trebali?

— Ja vama moram pomoći, takova je zapovijed cara visina i svjetlosti.

— Orlovi, kružite nad jezerom, da vidimo, što je tu.

— O, mnogo je toga oko jezera. Imat ćete što vidjeti! — uvjeravala je orlove zraka.

Orlovi zaokruže nad jezero i oprezno, polako se spuštahu nad vodom. Kad su došli dosta blizu, imali su što vidjeti. Silne i gromne zmijurine, gušteri i kornjače plazili su po jezeru, a kraljica se vozila medju njima.

Dvorac je bio jako lijep i sjajan. Blistao se u vodi na glatkoj površini jezera.

Orlovi su kružili nad jezerom; ali se ne usudiše navaliti.

— Zrako — ja ću se pobiti sa kraljicom — javi se Aman. Spusti me orle, pred dvorom, na ono malo suhe zemlje.

— Tu nema zemlje — reče zraka — to su trave, što su pocrnile, pa izgledaju kao zemlja. Oko dvora je samo voda. Sve je to što vidiš, voda.

— Gdje ću se spustiti?

— Ja ću te spustiti u dvoru. Uletit ću kroz vrata — govorio je četverokrili orao.

Orlovi su se spuštali, a kraljica ih je gledala iz čamca. Ona zavesla čamac prema dvoru i natjera zmije, da se dignu na repove. Zmije se digoše i isplaziše svoje sitne i dugoljaste jezike. Ogromni gušteri otvoriše svoje ralje, pa su debelim repom počeli mlatiti, a i ogromne kornjače ispružiše svoje vratove.

Orlovi se nasmijaše kornjačama.

— Što su kornjače zinule? — Kako su smiješne. No to će biti dobra pečenka — upravo smo strašno gladni.

Četverokrili orao uleti kroz vrata u dvor — i spusti Amana u jednoj velikoj dvorani, koja se sjajila od samih zrcala.

— O kako je ovdje lijepo. Toliko je sjaja — klikne Aman.

Orlovi navale na kornjače. Svojim oštrim pandžama i kljunom, brzo rastjeraše kornjače, a mnoge pokupe i odnesu ih na kopno!

Sunčane zrake upru sa svojim svijetlom i toplinom, a kornjače se počeše pružati i sušiti na suncu.

— Spasi nas kraljice, spasi nas kraljice! — vikale su kornjače; ali kraljica nije ih čula, jer su joj bile pune ruke posla u dvoru.

Aman prodje dvoranama i u jednoj dvorani naidje na oružje. Oboruža se kopljem, strijelama i buzdovanom i vrati se, da navali na kraljicu. Svuda ga je pratila zraka. Orlovi su nemilosrdno uništavali kornjače i već ih je malo bilo na površini. Na zmije i guštere ne usudiše se

navaliti, a bojali su se snažnih repova, i velikih i oštrih zubi guštera.

Kraljica dohvati jednu zlatnu trsku i zvižne njome po zraku. Na tu zapovijed navale zmije i gušteri u dvoranu. Nastade silno psikanje zmija i klopotanje repova velikih i snažnih guštera.

Aman se vidje u nevolji. U jednoj ruci je držao koplje, a u drugoj mač. Zmije i gušteri gmizali su sve bliže, a Aman navali na njih. Medju zmijama stajala je vodena kraljica i sva je pozelenila od zlobe. Mahala je zlatnom trskom, a bijes zmija i guštera je rasao. Mač u Amanovoj ruci bljesnu, a zmije su padale. No uvijek su dolazile druge. Kraljica je sve bjesnije mahala. Sada Aman fićukne u prste, a orlovi provale kroz sva vrata. Nastade jedno strašno klanje izmedju nemani i orlova. Orlovi predvodjeni sa četverokrilim orlom, povadiše oči gušterima, no njihovom tvrdom oklopu ne mogoše odoljeti. Zmije su bile sve bjesnije, a kraljica je mahala sa zlatnom trskom. — Aman je navaljivao na zmije i branio se, ali je osjećao da će skoro klonuti, zmije će ga nadvladati. Niti sva hrabrost orlova nije mogla da nadvlada tolike nemani. Sad se Aman sjeti što bi dobro bilo. On mahnu orlu sa četiri krila i pokaže mu trsku. Orao razvali kljun, zgrabi pandžama zlatnu trsku i otme ju iz ruke kraljice; i dobaci Amanu.

— Maši s drugim krajem, — viknu zraka.

Aman okrenu trsku i mahne s drugim krajem prema zmijama i gušterima.

I gle čuda! Najednoć kao pokorne ovčice, spustiše se nemani na tlo, okrenuše se i povratiše u vodu.

— O to je divna trska! — reče Aman. Takovu trsku bi ja trebao.

Vodena kraljica bolno i piskutljivo zajaukne.

— Nadvladana sam! Moja moć je oduzeta — ja sam ropkinja Amane, hoćeš li mi strogo suditi?

— Bit ćeš ovčarica u našim planinama. A sada, da vidimo, gdje je ono roblje, što ga držiš u tvome dvoru?

— Tu je — odvest ću te, da ga vidiš.

Orlovi izletješe poslije borbe na obalu, i spustiše se na kornjače. Spretnim svojim pandžama i kljunom isključvaše im glave i komad po komad vadili su debelu mekanu slaninu i meso ispod oklopa. O, kako su se nakon tolikog

vremena opet jednoć najeli i dobro okrijepili za daleki put.

Zraka je ostala uz Amana, pa je išla pred njim i kraljicom.

— Amane, vrati mi moju čarobnu trsku, a ja ću ti dati sve blago u mojemu dvoru i sve roblje. To roblje, to su najveće dragocjenosti što ih imade čovječanstvo. Ja sam ih polovila, kad su pošli u svijet, da čine dobra djela. Tu su se na jezeru odmarali i sunčali — pjevali divne pjesme tako tople, nježne i mile, da me spopala strašna zavist i ja sam ih zarobila. A da ti nisi došao, nikada oni ne bi zašli u ljudske duše.

— Odvedi me u tamnicu u tvoje hladne podrume — da vidim te dragocjenosti.

— O, na njima se ništa nije promijenilo. Ostale su jednako uzvišene i lijepe. Niti pomanjkanje zraka, niti patnja, niti mučenje sa zmijama i gušterima, ništa nije moglo promijeniti njihovu vrijednost. Zato me je mnogo puta spopala užasna zloba i bijes, jer nisu kao ovi gmazovi i plazavci, kao ove zmijurine i gušteri, što slušaju zapovijed zlatne šibe i na njenu zapovijed postaju okrutni krvoloci. Ovo roblje nisam nikada mogla učiniti zlobnim. O, oni su zaista najveća vrijednost na svijetu, kojoj ne može nauditi ni jedna neman, niti zloba, niti gmazovi!

— Eh, sada sam istom radoznao. Ja nikada nisam ni znao, ni čuo, da imade kakova ljudska dragocjenost na svijetu. A gle, ti si tako opaka, da si ih zatvorila.

Došli su do jednih vrata i spustili se u podrum. U podrumu pred jednim vratima ležala je ogromna zmijurina i gušter. Oni su čuvali vrata. Aman mahne drugim krajem — trske — a gmazovi se pokorno digoše i polako odvukoše ispred vrata. Sada se vrata sama otvoriše, a Aman ugleda prostor, taman i vlažan. Zraka stupi naprijed i rasvijetli prostoriju. O što je tu bilo ljepote — to je bilo čudo nad čudesima!

Aman je ostao okamenjen od čudjenja. Nikada nije ni slutio, da takova što postoji na svijetu. Nije znao, da imade takovih dragocjenosti, koje su veće od svakoga blaga na svijetu, i koje nitko ne može potkupiti ni kupiti. Robovi su stajali jedan do drugoga tako veličanstveni i lijepi, mirni i uzvišeni, da su izgledali kao božanstva, kao

da su dijelovi božanskih ljepota i svetinja. Aman podje od jednoga do drugoga i upita ih redom tko su i što su.

— Ja sam Dostojanstvo duše, i tu sam zatvoren već godinama. Zlobna kraljica zatvorila me, kad sam pjevao na jezeru. Pošao sam s drugovima u svijet, da činim dobro patnicima, ali evo zla sreća namjeri me na ovu strašnu ženu.

— A tko si ti — upita jednu divnu žensku, što je svojim pogledom mekšala srce Amanovo.

Nikada Aman nije osjetio tako milo čuvstvo u svojoj duši.

— Ja sam Nježnost. Moja je zadaća da ljudsku bol ublažim. Pošla sam da razblažim ljude i bila sam vesela. Pjevla sam moju najljepšu pjesmu, kad je došla kraljica i zarobila me.

— A tko si ti?

— Ja sam Toplina srca! Da sam ja mogla ući u srce tvoje majke, ona bi lakše podnosila svoje boli.

— A tko si ti?

— Ja sam Blaženstvo duše. I najveće siromaštvo i najljuća bijeda i najveća patnja ljudske duše pod mojim uplivom postaje snošljiva i blaža. O, da sam ja mogla doći do srca tvoje majke, koliko bi njoj bilo lakše!

— A tko si ti?

— Ja sam Mir srca! Kad ja udjem u srce čovjeka, onda čovjek ne počinja ništa zla. Sve ljepše vidi i oprašta zločestima.

— A tko si ti?

— Ja sam Ufanje! Da sam ja ušao u tvoje srce, ti nikada ne bi izgubio nadu, da ćeš naći svoju sestru i da ćeš ju dovesti svojoj majci. Moja je snaga u ljudskoj duši tako velika i silna, da ja dižem klonule duše, razvedrujem ojadjena srca i pobijedjujem i najveće boli u ljudskoj duši!

— A tko si ti?

— Ja samm Ljubav. Ja dajem ljudima toliko ustrajnosti u patnjama, toliko volje u radu, da uvijek pobijedjuju, dok sam ja u njihovu srcu i duši.

— A tko si ti?

— Ja sam Skromnost. Ja čuvam ljudsko srce i dušu,

da ne traži više nego je potrebno. Kad ja udjem u ljudsko srce, onda prestaje lakomost, gramzljivost i surovost.

— A tko si ti?

— Ja sam Svjetlost duše! Kad sve klone u čovjeku, onda mu ja dajem još uvijek tračak nade. Ja pratim čovjeka do posljednjega daha njegova života. Dok sam ja u ljudskoj duši, dotle se nada u bolji život, u sreću, u zdravlje, u uspjeh. Tu sam se igrala nad jezerom, a ova zlobna žena zarobila me i bacila me u tamnicu.

— A tko si ti?

— Ja sam Dobrota i Plemenitost. Kad ja zadjem u ljudsko srce, ljudi opraštaju jedan drugome, a pomažu se medjusobno, zaboravljaju mržnju i čine dobra i plemenita djela.

— To je divno. Ja baš vas trebam. Hoćete li meni pomoći, ako vas budem ikada trebao?

— Hoćemo, hoćemo!

— Hoćete li poći s menom do moje majke?

— Hoćemo, poći ćemo i dat ćemo joj svaka ponešto od svojih svojstava.

— Izadjite sada u svijet. Orlovi će vas povesti.

Ovi mili stvorovi izadju. Zraka je bila naprijed. Aman fićukne u prste, a četverokrili orao dodje.

— Što ćeš Amane? — upita orao.

— Koji su vrlovi najjači, da svaki ponese jedno od ovih stvorova?

Orao odleti i dovede toliko orlova, koliko je bilo potrebno. Oslobodjenici posjedaju svako na jednoga orla, a zlobna kraljica takodjer na jednoga. Zraka stane pred cijelim jatom. Aman sjedne na četverokrilog orla i oni podjoše prema Gundrinim dvorovima.

Dugo su tako letjeli, kad ugledaše poznate bregove i onu ravnicu oko Gundrina dvora. Ali Gundrini razbojnici, koji su čuvali stražu po šumi i bregovima, već unaprijed javiše, da su orlovi u visinama i da idu prema dvoru.

Gundro se spusti u odaje zmaja. Tamo je bila Ejša. Bila je tužna. Odurni zmaj tražio je da ga dvori i da ga miluje. Ejša ga mrzila — bio joj oduran.

— Zmaje, evo orlova ! — uleti Gundro zasopljen i ljutit.

— Što je za orlove — lako ću ih spržiti!

— Okupaj me opet u vodi, da budem neozljediv. I Aman ide na orlu četverokrilcu.

— Budala, sad će izgorjeti! — lijeno i pospano govorio je zmaj.

— Ne će, ne će — čuo se jedan tajnoviti glas.

Zmaj se ogleda — ali nije ništa vidio, nego jednu zraku, koja se igrala po dvorani.

— Gundro, tko to govori?

— To se tebi čini, zmaje. Okupaj me brzo, željan sam boja s Amanom. Ne mogu mu zaboraviti sramotu, koju mi je nanio. Ja hoću baš da se bijem s njime. Zato ne puštaj tvoju vatru, dok ti ne budem kazao.

— Ejšo — vikne zmaj!

Pokorna robinjica javi se i dodje pred zmaja.

— Tvoj ludi brat došao je da se bije s Gundrom! Daj, da malo spavam, dok Gundro zakolje tvoga brata. Pjevaj mi jednu lijepu pjesmu i miluj me po podbratku! Amane, priredi vodu, a Ejša će donijeti kaplju vode, što će začarati vodu.

Gundro ode da priredi vodu, a zmaj izvadi kaplju vode iz mješine i metne ju na Ejšin nokat.

— Taj prst zamoči u vodu, u kojoj će se Gundro kupati. Ne učiniš li to, onda ću te mučiti toplinom i studeni. Tako ćeš se jednoć tresti od zime, a drugi put ćeš poludjeti od vrućine. Sad se žuri!

Ejša je oprezno na noktu nosila kaplju, ali Gromova zraka pritisnu na kaplju i ona odmah ishlapi.

Ejša se silno uplaši.

— Ne boj se, Ejšo! Ne boj se Ejšo! — rekla je zraka.

Ejša se ogleda, ali nije ništa vidjela nego zraku, koja se igrala po prostoriji.

— Nažuljaj brzo oko, pa kani suzu na nokat.

Ejša je čula da joj netko govori, tako je učinila, ali nije vidjela ništa!

Kod vode je stajao Gundro. Gundro pogleda na nokat.

— Jest, tu je kaplja! Turi prst u vodu — zapovijedi Gundro.

Ejša turi prst, a Gundro joj prihvati ruku i cijelu zaroni u vodu.

— Tako, sad idi zmaju i pokaži mokru ruku.

Ejša dodje zmaju i pokaže mu ruku.

— Sjedi sad kraj mene pa mi pjevaj. Danas sam tako lijen, da bi samo spavao. Škakljaj me po podbratku i pjevaj mi lijepe pjesmu, da zaspim, a ako Gundro bude trebao zrake, onda me probudi, pa ću ih pustiti. Tvoj će brat izgorjeti. Vidiš li orlove?

— Ne će, ne će izgorjeti! — čuo se glas.

— Tko to brblja neprestano! — ljutio se zmaj. Nekakav je glas ovdje. Ovaj glas ne poznajem. On mi je sasvim stran. Dakle pjevaj Ejša i škakljaj mi podbradak. Raširi prozore i vrata, da mogu pustiti vatru i tuču, ako ustreba Gundri.

Ejša rastvori prozore i vrata i povrati se zmaju.

Ejša je pjevala i gladila zmajev podbradak. Doskora zmaj zaspi.

— Ejša, pjevaj najljepše što znaš i možeš, — čuo se glas — neka zmaj čvrsto zaspi.

Ejša posluša i udari u lijepo pjevanje. Zraka izleti na prozor i poleti pred jato orlova, koje je bilo već blizu dvorova.

— Amane, zmaj spava, a Gundro se već okupao. On misli u čarobnoj vodi. Ali se ljuto prevario. Ja sam čarobnu kaplju presušila, a Gundro se okupao u običnoj vodi. Amane, imaš li hrabrost da se biješ sa Gundrom?

— Imam zrako, a orlovi će mi pomoći. I ti ćeš mi pomoći do potrebe. Ja ću te zdrmati kad budem trebao pomoć groma.

Orlovi se spuste u šumi pred dvorom i ostave dragocjenosti i vodenu kraljicu, a onda se digoše nad dvorom i počeše kružiti. Gundro izadje na čistinu i drzovito poviče:

— Ej Amane i ti četverokrili prokletniče, spustite se, da se ogledamo!

— Ne ćeš dugo čekati na mene, — odvrati mu Aman. — Sad ću ja odmah saći.

Četverokrili orao spusti se gotovo pred Gundru. Aman skoči i poviče:

— Pripravan sam, da se bijemo!

— Lijepo, mladi junače! Samo nemoj da se previše ponadaš! — mirno mu odvrati Gundro.

— Ja bih rekao, da se ti mnogo više nadaš, ali ne gubimo vrijeme. Tko koga nadvlada, onome glava sa ramena!

— Tako sam baš i ja mislio. Deder dakle počni mladiću, — podjari Gundro Amana.

Mladi pastir poskoči i počne se sa Gundrom hrvati. Gundro je već od prije poznavao snagu mladoga pastira, pa zato upne sve sile, da ga baci, ali to mu ne podje za rukom. Dugo su se ovako hrvali i već je obojicu izdala snaga. Dok su se oni ovako nosili i otimali po ravnici, pristupi zraka četverokrilom orlu.

— Orle, možeš li uzeti zmajeve krune s glave?

— Mogu, ali ako me zmaj opazi, odmah ću izgorjeti.

— Zmaj sada spava. Zaleti se kroz prozor i uhvati mu krune!

Orao poleti i poče kružiti oko dvora. Ejša ga opazi i udari u tako lijepo i milo pjevanje, da je zmaj zapao u najdublji san. Orao uleti u dvoranu kroz ogromna vrata, kuda je zmaj prolazio i upita Ejšu:

— Spava li odurna neman?

No Ejša se ne usudi da mu išto kaže, bojeći se, kad prekine pjevanje, da bi se mogao zmaj probuditi, pa mu samo kimne igavom. Orao je onda kružio nad zmajem i krunama i svojim lijetom prouzročio ugodan povjetarac, koji je djelovao, da zmaj još čvršće zaspi.

Zmaja spopadne duboki san i izvali se kako je dug i širok na pod, a krune mu padoše s glave. Orao pograbi krune i sune kroz vrata, nadvije se nad Amanom i Gundrom i poviče:

— Gundro, ne bojimo se tvojega zmaja, evo, krune su u mene!

— A, prokletniče! — zaprepasti se Gundro, uplaši se i snaga mu klone. Ovo osjeti Aman. Podigne Gundru od zemlje, zaljulja s njime i baci ga na zemlju. Brzo mu klekne na prsa i povuče onaj mač, s kojim je klao zmijurine u dvoru vodene kraljice.

— Ej moj junače, ti me ne možeš zaklati, ja sam neozljediv.

— Varaš se, Gundro! Ti si se okupao u posve običnoj vodi!

— Lažeš — lažeš, zmaje u pomoć, u pomoć!

Iz dvora je bježala Ejša. Bježala je prema šumi. U to se zmaj probudi i odmah opazi, da mu nema krune.

— Hej, ludi Gundro! Kud su moje krune? — vikao je zmaj. — Gdje je Ejša.

No nikoga nije bilo kod odurne nemani. Zmaj se malo zamisli, zgrabi svoju mješinu i poleti u vodu, gdje se kupao Gundro. Nacijedi mnogo čarobne vode, skoči u nju i brzo izadje van. Ogromna neman sa dvije glave trčala je bijesna prema Amanu, koji je baš zamahnuo mačem, da zakolje Gundru.

Aman ga opazi i udari na munju, ne brineći se ni malo za zmaja.

— Ja ću te nagraditi Amane! Bit ćeš neozljediv, bit ćeš kralj, bit ćeš najveći na zemlji ako mi pomogneš do mojih kruna!

U taj mah sijevnu mač zrakom, a glava Gundre zablebeće na pijesku. Aman se okrene zmaju i reče mu:

— Ja imadem mnogo veće kraljevstvo. Ja imadem dragocjenosti cijeloga čovječanstva. One su s menom i mi ćemo pomoći čovječanstvu proti zlu i podlosti, proti krvolocima. Zmaje, tvoji su časovi odbrojeni.

— Ti imaš te dragocjenosti? Ti ćeš dakle poslati u ljudske duše molitvu. O, molitva je spas ljudskih duša. Ti si me ubio, Amane. Ja sam postao prašina, jer proti molitve, proti njene snage nitko se ne može boriti.

Aman zadrma zraku.

U taj mah naoblačilo se nebo. Silni ogromni crni oblak sa hiljadama munja, sa strašnom grmljavinom spustio se nad dvorom. Vatra se prosu iz oblaka, munje su udarale, a zmaj je bivao sve manji i manji.

— Gdje si zmaje? — vikao je Grom.

— Bježim pred tobom u zemlju. Više nisam gospodar na zemlji. Od sada ću djelovati podmuklo ispod zemlje. Moja moć na zemlji je poražena.

Grom je sipao ognjene munje. U tome silnome bljesku stajao je Aman kraj odsječene glave i trupla Gundrinoga. Munje navališe na dvor i silan plamen liznu u visinu. Gorio je dvor strašnoga kneza razbojnika, a s njime su gorjele i opačine njegove.

— U zemlju, — zagrmi car visina na zmaja — a zmaj, potišten, bijedan i pobijedjen propadao je sve dublje.

— Ej, zmaje, gdje ti je sada neozlijedivost? — pitao ga Aman.

— Nestalo je sve! Pobijedjen sam od više sile. Od sada ću djelovati ispod zemlje. Više ne ću sipati vatru i led, ali ću trovati čovječanstvo opakim mislima i podzemnim radom. Još će mnogo imati s menom posla čovječanstvo. Ja ću navaljivati na sve ono, što načine tvoje dragocjenosti. Svako djelo plemenito prikazat ću gadom, svaku nježnost slabošću, svako dostojanstvo ohološću, svaku skromnost licumjerstvom, svaku toplinu uzrokom studeni medju ubogarima, ja ću od sada postati zmajem podzemlja. Moje će carstvo raditi pod zemljom i rigati medju ljude na zemlji slatke otrove razaranja. O, milijuni ljudi ne će nikada opaziti, da ih vodi pakost, pokvarenost, lupeštvo i surovo divljaštvo.

— Rastvori se zemljo, i progutaj ovu neman! — zagrmi Grom.

A zemlja se rastvori. Ogromna rupa zinu pod zmajem, a zmaj propade u toj silnoj rupetini. A onda se zemlja zatvori, opet se poravna površina i nestade i trag gadnoj nemani. Dvorovi su gorjeli. Sada se poče vedriti.

— S Bogom Amane! Moja zraka neka te prati do tvoje majke. Ja moram da idem, jer me sunce zove u visine. Ovdje je sve svršeno. Nemani su kažnjene, a ti podji sretno svojoj majci! — tutnjio je Grom.

— Hvala ti silni care visina i čistoće! Hvala do vijeka za dobro djelo! — zahvaljivao se Aman.

Grom zatutnji i diže svoj oblak i munje u visinu. Brzo je nestajao i nebo je bilo sve vedrije. Za čas udare sunčane zrake, a pod njima se dizao plamen iz Gundrinih dvorova. Pred Amana doleti četverokrili orao.

— Amane, što da radimo s krunama zmajevima?

— Baci ih u oganj neka i one ostanu na garištu razbojničkoga gnijezda.

Četverokrili orao odleti i za čas je kružio visoko nad plamenom dvora. Nosio je u svakoj pandži po jednu krunu i kad je pronašao najveći plamen, spustio je krune iz visine ravno u plamen. Sada se plamen diže pa naglo prestane. Ledena kruna ugasila je komad žarišta kad se rastapala, a vatrena povećala je prije toga vatru.

Aman fićukne u prste.

— Orle, gdje je Ejša?

— Ona je dobro spremljena. Ona je već medju dragocjenostima.

— Uzmi me na sebe, da brže dodjem do sestre!

Aman sjedne na orla, a kako nije bilo daleko, orao je brzo prevalio kratki put do onoga skrivenoga društva. Orao ga spusti, a Aman poleti svojoj sestri.

— Sestro moja, jesi li mnogo patila?

Aman zagrli svoju sestru i ostade tako na čas.

— Mnogo sam patila. Oduran je bio zmaj. O što sam ga morala maziti i milovati, pjevati mu pjesme, a on me je strašio onim svojim ogromnim glavama i krunama.

— Sada je tomu kraj. Sad ćemo poći našoj majci da ju obradujemo. Evo, nosim joj najveće blago čovječanstva! Orle, — viknu Aman, — neka se skupe orli, pa hajdemo u naše bregove.

Četverokrili orao zapiskuta, a svi se orlovi skupiše. Svaki navali na sebe po jedno biće. Uzeše i kraljicu sobom. Aman sjedne četverokrilom orlu na ledja, a zraka je išla naprijed.

Letjeli su silnom brzinom. Već drugoga dana u jutro bili su u svojim bregovima. Iz daleka ih je gledala majka Amanova. Prepoznala ih po četverokrilom orlu. Pred kolibom zaokruže orlovi i spustiše teret na zemlju. Onda se ostali orlovi digoše i veselo poletješe u planinu. Samo je ostao četverokrili orao. Svi polete prema majci, koja je raširila ruke i primila svoju kćer.

— Majko — pogledaj ove ljepote! Ovo su najveće dragocjenosti čovječanstva. Majko, svako od njih obeća, da će dati nešto srcu tvojemu.

— Hoćemo! Hoćemo! — viknu divna bića.

— A tko je ovo ovdje? — upita majka.

— Ovo je jezerska kraljica. Ona nas je htjela poklati zmijama, ali smo ju svladali i zarobili, pa smo odredili, da bude ovčarica! pričao je Aman.

— Smilujte se griješnici! — viknu Plemenitost.

— O, ti tražiš za nju milosti, a ona te je zatvorila u podrumu? čudio se Aman.

— Ne mrzite potlačene, — zamoli ljubav.

— O, ti se javljaš Ljubavi, pa i tebe je kraljica zarobila.

— Majko! — reče Dostojanstvo. — Uzmi od nas ponešto u svoje srce, i ti ćeš osjetiti, koliko si krivo činila!

— Majko! — reče Ejša — uzmi — ne će ti biti ništa zla — ta ovi su svi tako mili i dobri.

— O, neka bude djeco! Neka bude na vašu sreću i svega svijeta. Ako vas više ne budem vidjela, ja ću ostati uvijek u vašoj duši. Djeco, za vašu sreću neka bude i to! — pristane majka!

A Gromova se zraka nasmije. Ona obleti Dostojanstvo, Nježnost, Toplinu srca, Blaženstvo duše, Mir srca, Ufanje, Ljubav, Skromnost, Svjetlost duše, Plemenitost i svakoga srdačno poljubi, svakoga srdačno zagrli i oduzme mu komadić njegova svojstva. Kad je sve ovo sabrala, zatitra zraka, sijevnu posebno lijepim sjajem i još jednoć bljesnu i nestade u grudima u srcu majčinu. U taj mah preobrazi se majka. S njenoga lica nestade onaj surovi izgled, njeno oko zasjaji, kao zvijezda, njeno lice zasjaji kao sunčeve zrake. Ona sklopi ruke i klekne. Visoko je digla ruke prema nebu i zamolila Boga, da joj oslobodi sina od njene kletve.

— O Bože, smiluj se patničkom srcu majčinu i oslobodi moga sina orlovskoga lika!

Četverokrili orao zatrepti, krila i perje padoše, iz njih skoči krasan mladić, zdrav i snažan.

— Amane i Ejšo, ja sam vaš brat, koga je majka proklela zbog ubijstva oca! Majko, evo moja duša, mjesto tvoje. Evo me, da se žrtvujem!

— Nemoj sine, nemoj! branila se majka, koja je molila.

— Bože, smiluj se ovoj nesretnoj jezerskoj kraljici. Oslobodi je zlobe i podaj dobro srce!

Tek što je to majka rekla, strese se kraljica, zasjaji joj lice. S njenoga lica pade onaj vodeni izražaj, nestade onaj odurni zmijski pogled i gušterski zubi i kornjačin oklop. Kraljica pade na koljena!

— Hvali ti dobri Bože, sada makar bila i pastirica, samo kad mi je lijepo i toplo u duši! Ja sam sada žena, kraljica jezera. Nisam više lijepa neman.

Majka je molila za sreću svoje djece, za sreću cijeloga čovječanstva. U njenomu srcu rodila se najveća snaga,

rodila se molitva, koja spašava ljude od očaja, od patnje i stvara ih junačkima.

Majka je pala na tle i sazvala ime Boga Tvorca. A u taj mah zasinuše zrake na sve strane. Gromova zraka izadje iz srca majčina, još jednoć sinu i onda ponese dušu majčinu u daleke visine. Iz visina čuo se glas majčin!

— Djeco, molite se neka je svakome oprošteno!

Svi padoše na koljena i uzdignutim rukama pratiše dušu majčinu u visine. Njena se duša pretvorila u molitvu i zašla je po cijelom čovječanstvu. Ušla je medju ljude, medju cvijeće i životinje, i kad se ona dizala u visine, čulo se sa svih strana klicanje:

— Spasi Bože, duše patnika. Hvala ti na pomoći. Hvala ti na dobroti!

Šume i gajevi, cvijeće i travke, ljudske duše, životinje i leptiri, slegoše se u jedan sklad i slavili su molitvom ljepotu božju. Od to doba, kad je čovjeku teško, pomoli se Tvorcu i nadje utjehe, ufanja i olakšanja. Majka je svoj život žrtvovala za svoju djecu i sav rod ljudski.

Iz njenoga srca izadje molitva, najveća ljepota duše. Odonda molitva živi medju čovječanstvom i postade njegov tješitelj.

Kad je zraka digla u visinu majčinu dušu, uz pratnju sjajnih sunčevih zraka, vratila se svome caru Gromu. Često se nadvirila u planine, gdje je ostao Amanov brat sa Ejšom. Oni su ostali i dalje pastiri. No svaki dan su molili za svojom majkom i u molitvi su s njome razgovarali. Ona ih je tješila kroz molitvu. Tako su živjeli brat i sestra.

A što je s Amanom?

On je pošao s jezerskom kraljicom na njeno jezero. Tamo u onim lijepim dvorovima živjeli su njih dvoje. Iz jezera su potjerali sve nemani, guštere, zmijurine i kornjače, a napunili jezero korisnim ribama i pticama. Svaki dan, kad je sunce sjedalo, molili su se na jezeru, i tako su i oni bili uvijek u svezi sa svojom majkom. Zraka je i tamo došla. Veselo se igrala nad jezerom i radovala sreći Amana i njegove žene, vodene kraljice, koja se molitvom smekšala i oplemenila i postala svakome dobra i milosrdna.

A ona dobra bića?

Ona se razidjoše po cijelome ljudskome rodu, pa udjoše u duše ljudske. Otuda su jedni ljudi nježni, plemeniti, neki dobri, neki dostojanstveni, neki imadu tople riječi kad govore. Neki su puni ljubavi za svoje bližnje, a neki su opet puni ufanja i nada. Izmedju ovih dobrih bića vodi se vječni boj sa zmajem podzemnim, koji u ljudska srca šalje pakost i pokvarenost, laž i zlobu, i raduje se, kad zlo nadvlada čovjeka i baci ga u nesreću. No onda dolazi molitva i polako tješi čovjeka, dovede ga na pravi put ljudskoga i razumnoga života, vraćajući mu vjeru u sebe i Boga.

Najljepša i najbolja kraljevna

U jednome dalekom azijskom kraljevstvu vladao je stari kralj Kaidar. Bio je već jako star, pa se zabrinuo, da će mu izginuti koljeno kraljevsko. Imao je dva sina, dva vrlo lijepa mladića, ponosna i razumna. Ali oni nikako da se žene. Jedan je čekao na drugoga i tako oni tratiše godine u čekanju. Stariji sin zvao se Dafo, a mladji Olid.

Jednoga dana pozove stari Kaidar svoje sinove k sebi da se porazgovori s njima o njihovoj ženidbi.

— Djeco — govorio je stari Kaidar — eto vi nikako da se ženite. Ja sam star i mogu svaki čas umrijeti, jer smrt je uvijek blizu postelje staroga čovjeka, a htio bi da se ženite pa da vidim svoju unučad. Zašto se ti Dafo ne ženiš, kad si stariji?

— Oče, teško mi je, da se ženim. Ja ne ću drugu, nego najljepšu ženu na svijetu. Kaži oče, u kojega je kralja najljepša kraljevna, a ja ću je onda zaprositi i dovesti na tvoj dvor.

Kaidar se zamisli, pa mu reče:

— U moga prijatelja u trećemu kraljevstvu od naše granice u državi kralja Almara, bit će najljepša kraljevna. Kad sam bio kod njega pred deset godina, njegova je Rafila bila djevojčica od sedam ili osam godina. Tako lijepo dijete nisam nikada vidio i rekao sam u šali prijatelju Almaru: »Prijatelju i brate, tvoja Rafila bit će mi snaha«.

Smijao se Almar mome razgovoru. »Pa neka je« — reče, »kad dijete odraste«. Eto, Dafo, sad je ona djevojčica već prava djevojka, a ti si tako lijep i stasit princ, da ti nema premca u svim kraljevstvima uokolo nas. Naše je kraljevstvo bogato i veliko. U nas je silno blago i golema vojska, mi ne treba da se bojimo. Ženi se moj Dafo!

— Hoću oče, ženit ću se. Kad ti kažeš da je Rafila najljepša princesa na svijetu, onda ću ja poći u prosce starome Almaru.

— Olide, a zašto se ti ne ženiš?

— Ja sam, oče moj, mladji, pa sam čekao na odluku Dafa. A kad je on sada rekao kakovu će princesu, e onda je meni izbor lagan. Ja ću uzeti najbolju princesu.

— Najbolju princesu? — začudi se kralj Kaidar. — Svaka je princesa dobra. Što to govoriš, sine. Ti si još mlad i ne znaš što govoriš.

— Da, oče moj, mlad sam! Ali nisam htio da predjem preko želje svoga brata. Mislio sam, ako on zaželi najbolju princesu, onda neka je njemu. Pravo je na strani starijega brata.

— Olide moj! Ti si mlad i neiskusan. Opet ti kažem, svaka je princesa dobra. Dobra je. jer je bogata i moćnoga roda.

— Ne mislim ja oče, na bogatstvo i moćni rod. Ja mislim na dušu i na srce. Ja ću uzeti takovu princesu, koja je dobroga i plemenitoga srca. Takovo srce ostat će uvijek dobro, a ljepota je svaki dan manja. Svaki dan manje vrijedi, a dobrota i plemenitost uvijek više.

— Olide, — nasmije se Dafo — da sam to znao, ja bih se izjavio za takovu ženu, samo da tebe spasim. Ja nisam tvoga mišljenja, ali, kad ti tako govoriš, ja bih žrtvovao sebe, za tvoju sreću!

— Hvala ti moj dragi brate — reče mu Olid. — Ja nemam što da žrtvujem. Ti uzmi najljepšu ženu, a ja ću najbolju. Možda će to biti za našu državu najbolje.

— E djeco, kad ste se tako sporazumjeli, meni je jako milo. Sada uzmite sjajnu pratnju, divne darove i mnogo novaca. Uzmite naše najljepše konje, pa putujte u svijet i vratite se sretni sa svojim ženama! Ja ću valjda doživjeti još tu sreću da vas vidim i pozdravim i da se poradujem vašoj sreći. Nego Olide, reci ti meni, gdje je ta najbolja žena?

— To ja ne znam, oče. Ja ću ju tražiti po cijelom svijetu! Nadjem li je, onda ću ju uzeti, makar ona bila i najružnija! Meni je svejedno je li, nije li lijepa, glavno je da je dobra i plemenita.

— Dobro brate, do krajnje granice naše države ići ćemo skupa, a poslije svaki na svoju stranu.

Braća se oproste od svoga oca i počeše se spremati na put. Za nekoliko dana oni se opreme i velika pratnja

krenu iz kraljevog grada. Kralj isprati svoje sinove izvan grada sa cijelim dvorom, a onda sinovi krenuše do krajnje granice svoje države. Tu je na granici bio posljednji grad Kaidarove države i u njemu je stolovao kraljev namjesnik Sujda.

Namjesnik kraljev dočeka sinove kraljeve i smjesti im pratnju u gradu, a njima prepusti svoje odaje. Tu se oni odmoriše, no u razgovoru doznade namjesnik pošto oni idu.

— Za svijetloga princa Dafa lakše je naći ženu. U kralja Almara zaista imade divna princesa, ali za princa Olida teško će to biti. Nego prinče Olide, ti kreni ovom pustinjom, pa preko sviju onih planina. Tamo daleko iza tih planina, tamo je kraljevstvo Saduha. Za njega sam čuo, da je u njega kćer, koju ni jedan princ ne će za ženu, sve radi toga, jer nije lijepa.

— Radi toga ne ću ju ni ja. Ja tražim dobru i plemenitu ženu, a ne naročito ružnu ženu. Ako je u Saduha princesa plemenita i dobra, onda ću ju uzeti.

— Čuo sam da je dobra i plemenita. Mnogo se čuje o princesi Hajedi. Kažu ljudi, koji su tamo bili i putovali, da ju narod silno hvali i poštuje. Ne znam, koliko je na tome istine.

— A jesi li što čuo o princesi Rafili, kćeri staroga kralja Amara?

— O Rafili čuo sam dosta. Ona je do sada odbila sve princeve, koji ju zaprosiše. Mnogi od njih umriješe od žalosti za njom. Kažu toliko je lijepa, ponosna i ohola, da svojom ljepotom zastravljuje ljude i stvara od njih očajnike. Ja ju nisam nikada vidio, — ali ni ne želim, da ju vidim.

— Ne govori ovako, namjesniče. Ona ti može biti kraljevna, pa ćeš morati da joj se diviš, a ako je uistinu tako lijepa, kako ti pričaš, onda je sasvim sigurno, da ću se ja vratiti s njome živ i zdrav.

— Neka ti je sreća, prinče Dafo — ja sam pričao, što sam čuo.

Ovo naklapanje namjesnika Sujde vrlo obradova Dafu, a obradova i Olida. Sutradan oni krenu na put i bogato nadare Sujdu, za njegove usluge i susretljivost. Jašeći još tako kratko vrijeme, rastanu se braća i svaki krene svojim pravcem.

Iza dugogo putovanja udje Dafo u državu staroga Almara. Na granici dočeka ga straža i sprovede do druge straže, i tako Dafo stigne pred lijepi grad kralja Almara. Tornjevi pozlaćeni i kupule sjali se na suncu, a Dafo se obradova tolikoj ljepoti kraljevskoga dvora. U susret mu izadju dvorjanici i uvedu mladoga i lijepoga princa u grad kraljev. Na ulazu u dvor dočeka Dafu kralj Almar i srdačno pozdravi sina svoga prijatelja Kaidara.

— Dobro mi došao, mladi i hrabri prinče, sine moga prijatelja!

— Donosim ti, kralju, darove od moga oca, pozdrave i prijateljstvo — reče mladi princ Dafo.

Oni se izljube, a stari Almar povede Dafu u dvor i smjesti ga kod sebe, a njegovu pratnju razdijeli po dvoru.

Kad se Dafo malo odmorio, naredi stari kralj svečanosti i zabave i tako je brzo prolazilo vrijeme mladome princu.

Princ Dafo jednoga dana otkrije kralju Almaru svoje želje i razlog zašto je došao k njemu.

— Drago mi je, prinče Dafo, da si došao po Rafilu. Pa ako te ona hoće za muža, ja ću rado blagosloviti vašu sreću! Evo sad ću te povesti Rafili, da se s njome upoznaš i da ju vidiš.

Stari Almar povede Dafu u odaje svoje kćeri, a kad vidje Dafo Rafilu, ostade iznenadjen i sav zastravljen od njene ljepote. Ne zna se što je na njoj ljepše. Oči njene, kao crni dragulji sjaju i blistaju u velikim očnicama. Kao crna svila najfinija spuštala se kosa do koljena, a ono njeno fino kao sniježna vata lice, zalilo se blagim rumenilom, a u njemu kao jagoda sočna rumena usta. Princesa stoji pred njim kao kip, komu se ljudi dive, radi njegove pravilnosti. Prijazno i milo ponašanje sasvim osvoji Dafu. On pronadje, da je to najljepša princesa na svijetu.

Drugo što on nije ni tražio. Od sada svaki dan jašili su mladi princ i princesa sa velikom pratnjom po gradu i divnim vrtovima i bili su veseli i zadovoljni.

Olid je putovao dosta neugodno. Put kroz pustinju bio je pun napora. Oskudica na vodi mučila je ljude i konje i oni jedva dočekaše, da se dokopaju planine, pa da napasu konje i da se napiju vode. Put kroz planinu bio je vrlo tegotan, ali nakon ustrajnog puta ugledaju oni sa vrha bre-

gova veliku plodnu ravnicu. Odahnuli su, kad dodjoše na ravno tlo.

Jašeći naidju na nekoga čovjeka i upitaju ga je li daleko do prijestolnice kralja Saduha.

— O, daleko je, daleko! Još ćete dugo jašiti.

— Kaži ti meni, jesi li ti vidio kada kćer kralja Saduha.

— Jesam, gospodaru, vidio sam. Nju može svatko vidjeti. Često ona prolazi državom i brine se za sirotinju. Mnogo je dobra učinila, pa ju zato svi volimo i poštujemo.

— A što vam je učinila?

— To je teško reći, jer je toga tako mnogo, da se ne da ni ispričati. Nego, ako kome što ustreba, pa naidje li kraljevna Hajeda, ona svakomu pomogne. Ona je dobra i plemenita.

— Sigurno je jako lijepa?

— Eh vidiš, to baš nije. Bog joj dao dobro i plemenito srce, ali nije joj dao i ljepotu. Ona je malešna, izgleda kao djevojčica. Čudno se s njome priroda poigrala. Oči su joj sitne i stisnute, pa izgledaju kao ružin šipak, kad na suncu pocrni. Nikakova osobita sjaja. A lice joj maleno i suho, pa još ponešto i pjegavo. U žena je obično bujna i lijepa kosa, ali u nje je tako slaba, da izgleda, kao da je svojom dobrotom i sebe zatrgla i dala nekome svoje kose, da pomogne svome bližnjemu. Izgleda ta naša kraljevna kao orobljena, kao da je samu sebe orobila i razdala sve drugima. Ali srce je u nje gospodaru, što ga nigdje na svijetu nema. U nje je ljudska i topla duša.

Olida ovaj razgovor veoma obraduje i on odluči, da čim brže putuje, da čim prije dodje u grad kralja Saduha. Zato naredi, da se putuje i noću. Iza nekoliko dana ovako napornoga putovanja stignu oni pred lijepi veliki grad u bogatoj ravnici. To je bila prijestolnica kralja Saduha, oca Hajedina.

Saduh se veoma obraduje posjetu stranoga princa, i naredi svojim dvorjanicima, da u svemu budu susretljivi prema princu Olidu i njegovoj pratnji.

Iza nekoliko dana saopći Olid svrhu zašto je došao k njemu.

— Prinče, ti bi se ženio?

— Da kralju, zato sam došao!

— Ovome je teško udovoljiti. Moja Hajeda je čudna djevojka. Nju je Bog obdario dobrim i plemenitim srcem, ali joj je oduzeo gotovo sve čare i dražesti što ih daje ženama. Zato, dosada ni jedan princ nije ju htio da ženi, pa ako i ti budeš toga mišljenja, s moje strane ne će ti biti zamjerke.

— Lijepo govoriš ponosni i moćni kralju! I u tebe je mnogo razuma, pa mi je to milo. Ja sam odlučio, da oženim dobru i plemenitu ženu. Meni se ljepota čini kao imetak, koji uz najveću njegu i pažnju svaki dan propada i svaki dan je manji. Nasuprot dobrota i plemenitost čini se meni obratno. Čini duže djeluju, tim više vrijede.

— Dobrota imade takodjer svoje slabosti. Žalosno je, da ljudi postaju nezahvalni i okrutni i prema svojim dobrotvorima.

— Istina je to, umni kralju, ali kako istom postaju surovi i nemilosrdni prema okrutnicima. U cijelom tvome kraljevstvu nisam nigdje čuo pogrdne riječi na tvoju ličnost i na Hajedu. Sav ti narod hvali dobrotu i plemenitost tvoje kćeri. E kad toliki svijet poštuje kraljevnu Hajedu, onda je ona i vrijedna toga.

— Jest prinče, ti imaš pravo, ali ona nije lijepa. Kakogod ti misliš o ljepoti, ipak ljepota osvaja odmah, a često i strastveno, a dobrota polako i hladno! Promisli što radiš, da ne upropastiš sebe i moje dijete, koje ja ljubim, i koje mi je jedino na svijetu.

Olid s kraljevom dozvolom pohodi Hajedu i nadje sve onako kako je onaj čovjek rekao. Zaista ništa u nje nije bilo lijepo. Olidu u prvi mah bilo je dosta neprijatno, ali on nije odustajao od posjeta. Dolazio je k njoj često. Polazili su u vrtove i na dvorske zabave. Hajeda je bila vesela i prijazna. Izgledala je, da se ona vrlo malo brine što nije lijepa. Nigdje ona ne pokazuje kakovu tugu. Sa pticom, mačkom ili konjem prijazno razgovara. Golubovi ju poznaju i dolijeću na ramena. Gdje se ona pojavi nastaje radost medju ljudima. Narod se gura k njoj da joj poljubi ruku. U nje je toliko susretljivosti i prijaznosti, da se svijet gotovo lijepi za nju kao na med. Ovo je s velikom radošću gledao Olid. Kad su prolazili gradom, djeca su trčala kraljevni, a ona ih je darivala. Mnogo je dijete poznavala, i znala je od čega je patilo ili bolovalo.

— Oh ti mala ptičice, ti si sad zdrava?

— Zdrava sam, zdrava sam, kraljevno!

— A ti mala — imaš sad majku?

— Imam. Ona me hrani, a ja se igram!

To je dijete našla na ulici kako prosi, boso, golo i gladno, i dala ga jednoj obitelji na prehranu. Starci i starice ljubili su joj ruku i haljine, a mladež ju darivala cvijećem.

Olid je bio očaran tom pojavom. Sasvim je zaboravio, na ljepotu. Nije više ni mislio na to, što princesa Hajeda nije lijepa. Njena dobrota i prijaznost koja je sve osvajala, osvojila je i njega. Olid odluči, da zaprosi Hajedu i moćni kralj Saduh pristane na to i oni odrede vjenčanje. To su odista bili svatovi dobrote. Pomagalo se svima siromasima, opraštalo se griješnima i činila se dobra djela.

Dafo je učinio sve što je mogao da se dopadne princesi Rafili. Na utrkama je najljepše jašio. Na zabavama najljepše pjevao i svirao. Najbolje je gadjao sa strijelom. Bio je junačan i hrabar. Princesi Rafili dopadne se Dafo i ona pristane, da se uda za njega. Kralja Almara ovo vrlo obradova i on priredi veliku svadbu, a poslije svadbe krenu mladenci u kraljevstvo staroga Kaidara. Kad su došli u prvi grad na granici, dočeka ih namjesnik Sujda i sve učini da mladim princevima bude ugodno u njegovom gradu. Sujda je tako dobro sve uredio, tako se mnogo trudio, da je stekao osobitu milost Rafile i njenog Dafe. Sujda ostade očaran ljepotom Rafile i vrlo se radovao, da je Dafo našao najljepšu ženu na svijetu. Iza nekoliko dana krenu oni u glavni grad i nakon napornoga putovanja stignu pred dvor staroga Kaidara. Sada nastade veliko veselje u glavnom gradu. Sav je narod bio ponosan, što imade najljepšu kraljevnu na svijetu. Svi su bili kao očarani njenom ljepotom.

Jednoga dana zaželi Rafila, da Sujda bude prvi doglavnik staroga kralja. Ovoj se njenoj želji udovoljilo, i Sujdo je došao na dvor. Ovaj svoj visoki i važni položaj zahvaljivao je samo kraljevni Rafili, zato joj je služio vjerno i u svemu ugadjao.

Poslije vjenčanja odvede Olid svoju Hajedu na dvor svoga oca. Ali Hajeda opazi da ju ne vole. Ona je sjećala, da ju preziru, da ju ne cijene i požali što je došla na dvor staroga Kaidara. Bila je vrlo bogata i njen otac Saduh dao

joj je veliko blago, da ga ponese sobom, a poslije svoje smrti dobit će još mnogo više. Dvije princese rijetko su se vidjale, rijetko sastajale. Hajeda je bila vrlo nesretna. a Rafilu je sav narod volio. Nije Hajeda zavidila na toj ljubavi, ali joj je bilo žao, što je bez uzroka prezrena. Jednoga dana pojavi se u gradu neka bolest od koje počeše ljudi da umiru. Nitko nije znao tomu lijeka, a stari se Kaidar i sav dvor uplaše od te bolesti i poboje se za svoje živote.

— Olide, narod umire, a pomoći nema!

— Istina, Hajedo! Što da radimo?

— Ja ću mu pomoći.

Hajeda pozove u dvor jednoga bogatoga trgovca i kupi od njega najveću palaču u gradu. U tu palaču smjesti ona bolesnike i odredi kako da se njeguju. I doista iza nekoliko nedelja prestane bolest u gradu. Ovo se vrlo dopadne narodu i od sada nije više tako zlo mislio o Hajedi. Ovo razljuti Rafilu i ona odluči da brže zavlada kao kraljica.

Pozove Sujdu k sebi i poče ga nagovarati, da pristane uz njenu osnovu.

— Sujda, ti ćeš biti najmoćniji u državi. Ti ćeš biti najbogatiji u državi, ako mi učiniš po volji.

— Što bih morao učiniti, kraljevno?

— Mnogo Sujdo, i taj posao nije tako lagan. Ja ne mogu da podnosim da svijet voli Hajedu. Ona će postati prva princesa, a to ja ne ću. Sujda, ubi Hajedu, a kad ja postanem kraljica, ti ćeš dobiti sve što želiš!

— Kraljevno, kako bih ja to učinio! Ona je tako dobra, da bi to bio najstrašniji zločin. Za državu je opet dobro, da narod voli obje princese. Rafila je bila ljutita, ali nije odustajala od svoje namjere.

Toga dana iz jedne daleke pokrajine dodje poslanstvo pred staroga kralja Kaidara. Kralj primi poslanstvo u prisutnosti svojih sinova i snaja.

— Što ste došli moji dragi podanici? — upita kralj.

— Radi velikoga zla. Našu cijelu pokrajinu pobio je led. A na ono malo što je ostalo, navale skakavci i pojedoše sve do korijena. Pusta je sada naša plodna zemlja. Zavladao je glad i svakojake bolesti, što zatiru narod. Umire kralju tvoj narod. Pomozi mu sada, da ne umre od glada i bolesti.

Kralj se još nije pravo ni snašao, kad upade princesa Hajeda.

— Ne bojte se glada! Ja ću vam pomoći. Idite trgovcima, kupite hrane i podijelite narodu.

Kralj se začudi.

— Hajedo, jedna pokrajina treba mnogo hrane.

— Istina je, moj dobri oče. Znam ja, da ćeš ti pomoći narodu, ali dopusti, da i ja nešto učinim za siromašne seljake.

— Evo, pored princese, neka se i od moga dade narodu — reče kralj i pljesnu u dlanove.

Ovo je bio poziv za Sujdu. A kad je on ušao, naredi mu kralj:

— Sujda, od moga blaga natovari pune bisage zlata i kupi hrane!

— Od moga blaga uzmi koliko ti još treba, pa nakupuj hrane i podijeli narodu — zapovijedi mu princesa Hajeda.

Seljaci se duboko poklone i izadju u grad. I kudagod su išli, svagdje su pripovijedali o dobroti kraljevne. Narod se sakupi pred dvorom i zahvaljivaše Hajedi.

Sve je to gledala Rafila, iz svoje sobe u kojoj je bio i Dafo.

— Dafo, ti si, mislim, najsiromašniji princ. Ti ništa nemaš, da dadeš narodu.

— Pa i nemam. Pokupovao sam najljepše bisere i dragulje i sve sam ih dao tebi. Radovao sam se, što te darovi razveseliše, pa ću ti još kupiti zlatnoga i bisernoga nakita. U tome biseru još više sjajiš i gdje se pojaviš, svi se dive tvojoj ljepoti.

— Da, dive se mojoj ljepoti, ali Hajedu vole.

— Vole? Pa što je u tome zla?

— Zlo je u tome, jer ja ne ću da se meni samo dive, a nju vole. Ja hoću, da se mene voli, a ne samo divi.

— Rafilo — nemoj ovako govoriti. Hajeda bi dala sve blago svoje, da može biti lijepa kao ti, no ona ti ništa ne zavidja. Zašto ju tako mrziš?

— Hej, Dafo — i ti me ostavljaš. I ti više voliš Hajedu nego mene.

— Ne, ne, ne volim, ali budi tako razumna, pa uvidi,

da i ona imade prava na ljubav naroda. I ona je član naše kraljevske kuće.

— Dafo, ja sam bolesna. Osjećam, da me ostavlja snaga. Otidji Dafo — da budem na samu.

Dafo je otišao. Razmišljao je, kakova je to bolest u njegove žene. Zato on pošalje ljekaricu, da pregleda njegovu ženu. Ljekarica udje Rafili. To je bila jedna stara žena, izgledala je, kao da je preko nje prešlo teško breme, a lice joj bilo tako opaljeno kao stijena u pustinji.

— Ah! moja draga ljekarice; dobro mi došla. Ti ćeš izliječiti moju bolest.

— Hoću, kraljevno. Ti si lijepa kao cvijet proljetni, pa ne smiješ biti bolesna. Reci, kraljevno, gdje te boli?

— Tu! — pokaže Rafila na srce.

— Srce? Ti si mlada, kraljevno, a od šta te boli srce?

— Pogledaj me, pa ćeš znati.

Ljekarica pogleda kraljevnu. Po njenom licu izbilo je neko zelenilo.

— Zelenilo, kraljice! U srcu te muči neki jad. Kako da ti pomognem? Nema trave s kojom se jad liječi.

Rafila se zagledala u ružno lice ljekarice. Činila joj se ta baba, da je za sve sposobna.

— Ljekarice, jesi li ti siromašna?

— Jesam, kraljevno, ja sam siromašna?

— A bi li ti htjela biti bogata?

— O, tko ne bi htio biti bogat!

— Ako ćeš mi učiniti jednu uslugu, bit ćeš jako bogata.

— Hoću, učinit ću!

— Ljekarice, poznaješ li ti zmijski otrov?

— Kako ne bih poznavala!

— Ja bih trebala zmiju otrovnicu. Otrovala bi jednu dušmanku.

— Dušmanku? To se ne smije činiti u našem kraljevstvu. Kralj će me osuditi na smrt. Kraljevno, ja to ne smijem!

— Ne boj se, pametna ženo! Ja ću te štititi, pa ti se ne će dogoditi ništa zla.

— A koga da otrujem?

— To ću ti reći — kad bude sve pripremljeno.

Ljekarica je otišla i više puta se navraćala poslije toga mladoj kraljevni.

U državi staroga Kaidara, kao da je zavladalo zlo. Svaki čas javljale se bolesti, pa velike poplave, pa opet suše. Narod je počeo zdvajati od nesreća, koje na njega navališe. Tekar što se stišao glad u onoj pokrajini, pojave se u prijestolnom gradu boginje. Sve se uplašilo grozne bolesti. Sav je dvor strepio pred tom bolesti, samo ne klonu duhom Hajeda. Ona je kupila opet jednu palaču, i sve bolesne ljude smjestila u njoj. Tako se bolest prestala širiti.

Narod je hvalio dobru kraljevnu. Onako malena i slabašna i razroka, postala je od svega naroda ljubljena. Lijepa Rafila nije mogla da podnese tu ljubav naroda prema Hajedi i odluči se na strašan čin.

Često je od sada dolazila k njoj ljekarica, sve pod imenom da ju liječi. Jednoga dana, kad su već dobrano minule nesreće, naidje mnogo naroda pred kraljevski dvor i zaželi, da pozdravi Hajedu. Ovo je bilo tako milo staro-me kralju Kaidaru, pa on sav sretan izvede princesu pred narod i pohvali njenu dobrotu.

— Evo narode, ovo je najbolja žena na svijetu. Sretan sam, što je moj Olid dovede u naše kraljevstvo.

— Neka ona vlada s Olidom. Neka ona bude kraljica, — vikao je narod.

— Narode, braća će se dogovoriti o tome, a vama svima hvala na vašoj ljubavi.

Kaidar je bio vrlo zadovoljan, ali nije bila zadovoljna Rafila. Ona je čula svu tu viku i želju naroda, pa se toliko razjadi radi toga, da se opet razboljela. Ljekarica dodje k njoj i jedva ju dovede k svijesti.

— Kraljevno, ti ćeš umrijeti od jada, ako ovako nastaviš.

— Muči me Hajeda. Ona je moj dušmanin.

— Tvoj dušmanin? Kako ona može biti dušmanin, kad toliko dobra čini narodu.

— Jest, čini dobra. Ali ti ne vidiš, da je to sve samo lukavost jedne nakazne žene. Nitko ju ne voli, jer nije lijepa.

— Ali nju narod voli radi njene dobrote. Njena djela ostaju neprolazna. Bolnice, dječiji domovi, ubožnice za

starce i nemoćne, što ih ona izdržava i gradi, toliko je narod zavolio, da joj ne može biti dosta zahvalan.

— Da, ljekarice, a ti nisi čula, što je narod govorio, neka ona bude kraljica.

— Čula sam — čula.

— Ja da ne budem kraljica, nego ona razroka, lukava i nakazna Hajeda. Nikada to ne smije tako biti. Ljekarice, pomozi mi, da se riješim svoje dušmanke.

— Ja sam rekla, da ću pomoći. Ti si toliko lijepa, da ti ništa ne mogu odbiti. Ti si toliko mila, da ti ne mogu ništa učiniti. Ti si me osvojila i očarala svojom ljepotom, pa ću ti učiniti sve po volji, makar izgubila glavu.

Rafila odluči prirediti jednu zabavu u vrtovima i pozove na tu zabavu cio dvor, Olida i Hajedu. U vrtovima je bilo vrlo lijepo. Sunce je sjajilo, a uzvanici su se zabavljali. Rafila je bila vrlo ljubezna sa Hajedom, šetala je s njom po vrtu i srdačno razgovarala.

— Hajedo, ti si najbolja žena na svijetu. A tko je dobar, taj je i lijep. Koliko tebe narod voli.

— Da, Rafilo, narod me voli. Ali i ti se ne možeš potužiti. Gdje se ti pojaviš, svatko se divi tvojoj ljepoti i tvojoj prijaznosti. U tvome smiješku je tolika snaga, da mu ne može nitko odoljeti. Rafilo i ja te upravo toliko volim, koliko i svaki naš podanik. Rafilo, ali ti mene ne voliš!

— Volim te, Hajedo. Uvijek na tebe mislim i kako se silno radujem, kad učiniš dobra narodu. Tvoja djela služe nam svima na čast. pa kako te ne bi onda voljela. Hajedo, ti nisi prema meni pravedna.

— Ne može se zaviriti čovjeku u srce. Ali ti Rafilo, slabo se s menom sastaješ. A koliko bi mi mogli zajedno učiniti dobra. Koliko bi mi bilo ugodno da ti s menom dvoriš bolesnike.

— Hajedo, to ja ne mogu. Moja narav ne podnosi ružne pojave. Bolesni su ljudi ružni. Ja to ne mogu. Hajedo, sve ima svoje granice.

Ovako šetajući naidju na Dafu. On veselo klikne i pozdravi Hajedu.

— Kako mi je drago, da ste zajedno! Tako bi to moralo uvijek biti, Hajedo!

— Pa, s moje strane nema zaprijeka. Ja hoću uvijek tako, ali eto Rafila je bila drugoga mišljenja.

Oni su se tako šetali, do jednoga divnoga grmića crvenoga cvijeća, sa gustim zelenim lišćem. Stali su pred taj cvijet i gledali njegove ljepote. U taj mah približio se Sujda, pa je i on stao i zagledao se u lijepi cvijet.

— Koji ti se cvijet najbolje svidja, Hajedo? — upita Dafo!

— Ovaj! — pokaže ona jedan lijepi cvijet, koji je bio u sredini u gustom zelenilu.

U taj se mah Dafo naglo sagne da ubere cvijet. Rafila kriknu, a Dafo ne sluteći ništa zla, nije se više mogao uspraviti i turi ruku u zelenilo, da duboko zahvati peteljku. Tek što je sunuo rukom, osjeti žestoki ujed. Trgne se i jaukne. Rafila je problijedila. Hajeda je čudno gledala, a Sujda se jedini snadje. On skoči medju cvijeće, razgrne ga nogom i opazi otrovnu ljutu zmiju. Odmah mu je bilo jasno, što se dogodilo. Dafo se savijao od bola, no Sujda je ostao priseban. Sujda uhvati prst Dafin, turi ga u usta i poče sisati otrov zmijski. Blijede, uplašene, gledale su jedna u drugu Rafila i Hajeda. Sujda je sisao otrov i mudro šutio.

Sav se dvor uzbuni na ovu nesreću! Dotrčao je Olid i Kaidar. Dotrčala je i ljekarica i svi se upeše, da spase život Dafin. Dafo je blijedio i sve je gore izgledao, a onda mu se zamagli pred očima i pade u naručaj svoga brata Olida. Nasta strka po vrtovima. Dodjoše sluge i odnesoše mladoga i lijepoga princa. Rafila je očajavala. Hajeda bi dala čitavo svoje srce, da spasi Dafu, koga je voljela, kao brata rodjenoga. Svečanost i zabava se svrši vrlo tužno. Stari kralj razbolje se od očaja i bola radi svoga sina. Liječili su Dafu i on otvori oči. Kraj njega je stajao otac i Rafila, Olid i Hajeda.

— Oče, meni je bolje. Ujed me ne će ubiti. Sujda me je spasio.

— Sujda, hvala na tvojoj plemenitosti. Ti si žrtvovao svoj život za svoga mladoga princa. Sujda — ti si od sada prvi u državi, nad svima si ti. Eno ti ona palača na drugoj strani vrtova. Ona neka je tvoja od sada.

Sujda se zahvali. Dugo su još ostali kod bolesnoga princa. Ljekarica je donijela ljekovitih trava i liječila mladoga princa. Tako je prolazilo vrijeme, a Dafu je bivalo

bolje. Poslije nekoliko dana Dafo ozdravi. Sujda je pohodio mladoga princa i sastao se s Rafilom.

— Kraljevno, ja sam tebi pokoran i vrlo te poštujem, — govorio je Sujda — ali ona zmija bila je podmetnuta.

— Robe, ti se usudjuješ mene klevetati? — ljutita i uvrijedjena odvrati mu Rafila.

— Ne klevećem te. Ali se sjećam, što si mi jednoć govorila, na što si me snubila. Ja nisam htio u tvoje opake mreže, nego si ti onu jadnu ljekaricu nagovorila, da podmetne zmiju. Onaj cvijet trebala je ubrati Hajeda. Nju si htjela otrovati!

— Lažeš, lažeš, nepošteni čovječe?

— Ne lažem, kraljevno! Ljekarica mi je to sve rekla. Sada, kada je svaka opasnost minula, sada mogu da govorim. Ljekaricu sam protjerao u daleku i pustu pokrajinu. Ne će više amo dolaziti. Htio sam ju objesiti, ali nisam to učinio radi tebe. Nisam htio, da sav narod dozna, da mrziš srce Hajede. Da znaš, prošlu sam noć poslao ljekaricu u pustinju, pa ako ju zvijeri pojedu i pravo je tako.

Rafila klonu.

— Sujda, ne govori toga nikome!

— Ne ću, kraljevno, radi sramote po kraljevsku kuću.

Sujda je otišao, a Rafila je ostala sama.

Kad je Rafila ostala sama, počela je razmišljati što da radi. Hajedu nije mogla otrovati, pa sada odluči, da joj se približi. Ona se opremi i podje Hajedi. Nadje ju dobro raspoloženu i baš u času, kad se spremala u bolnicu.

— Hajedo, i ja ću s tobom poći. Neka narod vidi, da se i ja zanimam za bolest i narodnu nesreću.

— To je divno Rafilo, da si tako odlučila. Možemo odmah poći.

Dvije princese izadju i podju u bolnicu. Rafili se, kad stigoše u bolnicu zgadi čitava bolnica.

Kratko je vrijeme ostala, a onda se povrati sama u svoju palaču. Iza nekoliko dana osjeti, da joj je zlo, i ona ostade u postelji.

Dafo opazi na njoj crvenu kožu. Njeno divno lice postade sve crvenije. Mali crveni kolobari rasuli se po cijelom licu. Ali već drugi dan počeše da se vidjaju gnojni čirići. Dafa spopadne očaj. Znao je Dafo, da se divna Rafila

razboljela od crnih i odurnih boginja. Najljepša žena na svijetu postaje nakaza!

Rafila je bila sve teže bolesna. Znala je i ona da je bolesna od crnih boginja, ali tomu nije bilo lijeka.

Hajeda je dolazila uvijek Rafili. Dvorila je Rafilu i njegovala, pa je često govorila Olidu:

— O moj Olide, kakova je to nepravda. Tako divan stvor božji, najljepša žena na svijetu, postat će evo nakaza. Olide, znaš li gdjegod ljekaricu, da joj pomogne.

— Hajedo, ne znam. Ali žalim moga brata. On će sada postati najnesretniji čovjek na svijetu. On je samo čeznuo za najljepšom ženom na svijetu i gle, što se zbilo. O zašto je Bog poslao tako strašnu kaznu na moga brata!

Dafo je očajavao. Gledao je ružno, crno, boginjavo lice svoje žene. Rafila nije ni slutila, kako je postala ružna. Čitavo lice pretvorilo se u jednu odurnu gnojnu krastu. Hajeda je tješila Dafu.

— Dafo — Bog će joj se smilovati. Opet će ona procvasti. Nestat će ti čirići, a ti ćeš opet imati najljepšu ženu na svijetu.

— Nikada više, draga Hajedo. Moj brat Olid bio je razuman. Istinu je govorio za ljepotu, da ona najlakše propada. Ja sam Hajedo potpuno uništen. Meni bez njene ljepote više nema života. Ja ne mogu, da živim bez Rafile bez najljepše žene. Ova Rafila, to je sada druga Rafila, to je ružna Rafila. Ovu Rafilu duboko žalim. Njena nesreća srce mi para, ali onu najdivniju Rafilu, onu sam izgubio, a s njenom ljepotom i moju sreću i radost života.

Rafila je bila jako bolesna. Čirići su joj ušli u oči i Rafila nije ništa vidjela.

— Hajedo, hoću li još ikada vidjeti cvijeće i sunce Dafu i tebe?

— Hoćeš, Rafilo. Kad ozdraviš, povest ću te do onoga cvijeća, gdje je Dafo ugrižen. Tamo su sada posadjene ruže, a mi ćemo dati ime Rafiline ruže.

— Ne govori mi o onome cvijeću. Ono me sjeća na nesreću, pa me muči. O Rafilo, da nisam nikada vidjela onaj cvijet.

— A tako je bio divan. Šteta, da je pod njim sjedila zmija.

— Da, pod divnim cvijetom zmija! To se, Hajedo, dogadja i kod ljudi. Pod divnim licem zmijsko srce. A tvoje je srce tako dobro i plemenito. Hajedo, ja sam ti dužna mnogo.

— Ništa mi nisi dužna. Ja te rado dvorim.

— Hajedo, moram ti nešto reći, kad bude zgode.

Boginje su polako počele da se suše. Rafilino lice dobivalo je zdraviji izgled. Nakon dužega vremena digla se Rafila. Rastvarala je oči, ali nije ništa vidjela. Uz nju je uvijek bila Hajeda.

— Hajedo, ja sam slijepa! Nikada više ne ću vidjeti?

Ona udari u strašan plač. Tresla se od plača i muke.

— Hajedo, ja sam ružna! Ja sam dvostruko ružna. U mene je ružno, zmijsko srce i ružno lice. Ja sam prava nakaza medju ljudima.

— Rafila, budi hrabra. Možda nadjemo trave, koje vraćaju vid. Možda se po vremenu povrati vid, pa ćeš opet gledati sunce i cvijeće.

— Nikada, Hajedo! Mene je Bog kaznio. Ja sam bila tašta. Bila sam zla. Bila sam zlobna.

Rafilino lice bilo je nakazno. Duboke brazgotine ostale su na licu. Dafo je bio nesretan. Od toga doba, kad je Rafila ozdravila, postade Dafi život nesnosan.

Jednoga dana opet narod dodje pred dvor i zaželi, da se zahvali kraljevni Hajedi za njenu dobrotu.

Kralj izadje sa Hajedom i sa oba sina. Narod je pozdravljao kralja i Hajedu.

— Neka živi naša kraljevna Hajeda, najbolja žena na svijetu! Nju hoćemo! Nek živi! Živila dobra i plemenita kraljevna!

— Narode! — progovori Dafo kad se narod umirio. Evo ja dajem sva svoja prava mome bratu Olidu. On je sretniji od mene! A kad je kralj sretan, bit će i narod. Narode, neka živi mladi kralj Olid! Živio mladi kralj! Živjela Hajeda!

Dafo zagrli svoga brata Olida, i zaželi mu svu sreću!

— Narode — reče stari Kaidar. — Od sada neka vlada mladi kralj Olid. Ja sam star i umoran. Djeco — Bog vas blagoslovio, našu državu i naš narod.

A narod je kliktao i hvalio svoje mudre vladare.

Jednoga dana vodila je Hajeda na šetnju Rafilu i došli su do onoga cvijeća.

— Ovdje je ono cvijeće, Rafilo, a sada su posadjene ruže!

— Sad ću ti reći sve. Onu sam zmiju dala ja metnuti u cvijeće. Metnula sam je zato, da tebe ugrize, pa da umreš.

— Rafilo, a zašto? — u čudu je pitala Hajeda.

— Zato, što tebe narod voli. Ja toga nisam mogla podnositi. Bog me je kaznio. Oduzeo mi je ljepotu i nadario grdobom. Oduzeo mi je vid i nadario me sljepoćom. Oduzeo mi je kraljevanje i nadario me poniženjem. Da, moja draga Hajedo, s čijim srcem zavlada zloba, onomu potamni vid duševni ili tjelesni. Onaj postane ružan duševno ili tjelesno. Hajedo, — možeš li mi oprostiti?

— Neka ti samo Bog oprosti, a ja ti sve opraštam!

Rafila je zaplakala nad svojom nesrećom, a Hajeda ju tješila, njegovala, i svu dobrotu i plemenitost svoje duše, posvetila je Rafili, da joj ublaži i olakša njen tužni život.

Kralj dobrotom.

Priča.

Živio je bogati mladi princ u jednoj bujnoj i lijepoj istočnoj zemlji. Mladi princ živio je raskošno, mnogo puta ludo trošeći snagu i novac svoj. Više puta je jašio po opasnim putevima, pa bi kod najdubljeg ponora skočio s konja, a životinju gurnuo u ponor. Princ nije žalio siromašnu životinju, nego je upravo uživao u njenoj propasti. Mnogo je puta tukao sluge i vojnike, i to je činio radi zabave. Polazio je u lov i naganjivao pse do mrtve umornosti. O princu je vladalo mišljenje, da je on vrlo rdjav i opak čovjek.

Ovako živući dodijao mu je taj život i on poče razmišljati, što da radi, kako da se riješi toga života. Osjećao je da mu je taj život svaki dan dosadniji i teži, i on odluči, da ga isčupa sa korijenom. Odlučio je da se ubije, pa se odluči, da će se zajedno s konjem survati u ponor.

Jednoga dana, nikome ništa ne govoreći, digne se rano u jutro i odluči izvesti svoju odluku. U zadnji čas sjeti se svoje majke i ode, da se s njome oprosti.

Probudio je majku, a ona se veoma začudi, kad ga ugleda tako rano u svojim odajama.

— Sine — ti tako rano?

— Da — majko. Odlučio sam se na jedno djelo, pa sam došao, da se s tobom oprostim. Ne znam kako će se to svršiti, pa ako se zlo svrši, hoću da budeš umirena.

— Na kakvo to djelo? — upita uplašena majka.

— Čut ćeš. Ja ću izjašiti u Sure bregove, a preko njih hoću da stignem u gusti šumski kraj. No mislio sam, u bregovima mogu izgubiti život.

— Ne možeš stradati. Uzmi dosta brojnu pratnju konjanika i vitezova, pa ti se ne će ništa dogoditi.

— Majko — ja ću poći sam na put, a tebe preporučam Bogu. Moli se za mene.

Sin ogrli majku, nježno ju izljubi, a majka plačući i svijajući se od bola grčevito je zagrlila sina svoga. Mladi princ se ipak oslobodi i poleti prema vratima. Na vratima se zaustavi i dovikne majci:

— Izljubi moje sestre, preporuči im, da se mole za moju dušu, ako budem stradao — i naglo ode. U dvorištu ga je čekao sluga sa osedlanim konjem. Mladi princ zajaši i poleti prema Surim bregovima.

Istom je sunce izlazilo, a bregovi su još bili daleko. Mladi princ potjera konja, a nakon jašenja od nekoliko sati stigne na obronke Surih bregova.

Jašeći polako u bregove zamisli se mladi princ. Mnogo je mislio o svome životu, a njegov život učini mu se bezvrijedan.

— Što sam svoje konje ubijao? Siromašne životinje, kako su okrutno poginule. Što sam tukao one bijedne sluge? Što sam onako ludo pijančevao, bančio, ludovao. Sav sam utučen. Moj život ne vrijedi ništa.

On pogleda jednu provaliju, ali joj opazi dno.

— Ne, nije dosta duboka, da se u nju strovalim. Još ću jašiti, dok ne dodjem do dubljega groba. Tamo ću ostaviti ovo bezvrijedno tijelo, a dušu neka ponesu djavoli. Nije ništa drugo ni zaslužila, kad je ovako opaka i okrutna.

Princ se zamisli i rastuži. Bio je mlad, pa mu je ipak bilo žao umrijeti. A bio je slabe volje, pa nije znao živjeti.

— Umrijeti mi je ipak žao, a živjeti ne znam. Ta to je strašan položaj. To su muke, koje me tjeraju u zdvojnost. Teško meni jadniku.

Oko podne dojašio je visoko u planinu. Nije ponio sobom hrane i on osjeti glad. Nije ponio pića i on osjeti žedj.

— Što će mrtvom hrana. Najbolje, da se odmah bacim sa one stijene.

Mladi princ sidje s konja. Ostavi konja na jednom uskom prostoru kraj uvale. Tu na toj strani stajala je jedna velika stijena, a oko nje i po njoj izraslo grmlje. Princ odabere ovu stijenu za mjesto, otkuda će skočiti u ponor. Onako gladan i žedan, na vrućem ljetnom danu, poče se uspinjati na stijenu. U planini bila je tišina. Penjući se tako, dodje do polovice, kad nešto naglo šušne. On se trgne i pogleda oko sebe, pa se uplaši. Pred njim su sjajila dva

oka, a životinja je iskesila zube. Prava zloba virila joj iz očiju, a onako nakešena bila je odurna. Princ trgne mač — ali životinja stade moliti:

— Nemoj me ubiti! Poštedi me — ja nisam prava lisica, ja samo tako izgledam. Ja sam prokletnica — a tu eto okajavam svoje grijehe.

— Otkuda si ti? Tko si ti? — govorio je princ pustivši mač prema nozi.

— Ja sam kraljevska kćer i Bog me je kaznio. Progonila sam kršćane, ubijala sirote, patila jadnike, rugala se tudjoj nesreći. I jednoć jašeći tako kao i ti ovom planinom, naidje Strašni Usud. Pograbi me i reče:

— Od sada ćeš biti lisica, tako dugo, dok je dobrota srca i duše kojega princa ne spasi.

— Stoljeća prolaze, ali princa nema u ovu planinu.

— Zar baš princ mora da te spasava. Zar nije dobra i koja druga duša?

— Ne, nije. Svaki drugi čovjek, tražio bi nagradu, ali princa se ne može nagraditi. On imade i blago i vlast i državu i podanike. On ne treba od zemaljskih dobara ništa, on mora za mene dati dobrotu, pa ću biti spašena.

Princ se zamisli. Ova mu se ispovijest svidi. Pričini mu se, da je on našao svrhu života, i on odlučno reče:

— Vodi me Strašnome Usudu.

— Dobro, vodit ću te. Ali moram ti reći, da ja tebe poznam, dapače vrlo dobro. Gledala sam te, kad si ubijao konje i mučio pse. Ja znam, kad si u planini tukao vojnike i sluge. Ja znam, da si zloban i nevaljao čovjek, ja znam, da je tvoja duša pokvarena. Ti me ne možeš spasiti.

— Vodi me samo Strašnome Usudu!

— Ali on je užasan planinski vilenjak. On će tebe možda pretvoriti u medvjeda, ili jazavca, a tko će te onda spasiti?

— Ja sam i tako obračunao sa svojim životom. Meni je svejedno. Ali sad sam našao svrhu svoga života. Ja ću te osloboditi, pa makar što bilo i makar izgubio svoje prijestolje i svoju državu.

— Strašni Usud je grozan. On će postaviti neprihvatljive uvjete.

— Dobro — neka postavi. Ja prihvaćam svaki uvjet,

jer sam i tako odlučio, da se odrečem najdražega, a to je moj život.

U to oni stigoše pred neku špilju, u koju je bio težak ulaz. Lisica se provuče kroz taj prolaz, a princ za njom.

U špilji nije bilo ništa osobitoga. Strašni Usud zadovoljio se surovom stijenom. Ležao je na kamenu. Duga crna brada, a velike oči, kao munje probadale su svakoga, a tako su bili ti pogledi vatreni, da su osvijetlili cijelu špilju. Duge kose, crne i guste, pale mu po ramenima. Mrko, ljutito i strašno lice ugleda mladi princ.

— Što je — pokvarenjače, što tražiš ovdje? Tko te je doveo?

— Ja sam ga dovela, strašni gospodaru. To je princ, koji će me spasiti!

— Ha, ha, ha — gromko se smijao Strašni Usud. — Ovaj nevaljanac, s tom okrutnom dušom, razmaženim i rasprokšenim tijelom, taj slabić i bjednik, taj će te spasiti?

— Jest, ja ću ju spasiti. Ti zapovijedaj!

— Ja ću ti sada zapovijediti, a kada tu zapovijed do kraja izvršiš, onda ću ti vratiti ovu princesu, koja je bila najljepša žena na svijetu, ali tako zlobna, da sam ju kaznio, kad mi je dopala šaka! Ona će i poslije biti tako lijepa, pa ako je oslobodiš, onda će biti u nje i duša lijepa. Zapamti, da ženska ljepota mnogo puta skriva najgadniju dušu, i da izmedju takove žene i zlobne i lukave lisice nema nikakove razlike. Ja sam zato ovu princesu pretvorio u lisicu neka bude i životinjskoga oblika, kad je bila životinjske duše.

— Dobro Strašni Usude. Meni je to sve donekle poznato, a sada ti meni zapovjedi, što da radim. Ja ću sve uraditi — što ti kažeš. Treba li poginuti, — poginut ću!

— Ne treba poginuti. To je budalaština. Ti ćeš se žrtvovati. A kako imadeš mnogo bogatstva i časti to će ti i mnogo propasti. Sve ćeš morati dati osim života... izvršiš li to sve, e onda, evo ti princesa!

— A čime da to izvršim? — upita princ, kome se pričini ovaj zahtjev vrlo jednostavan.

— Dobrotom! Zapovijedam ti, da moraš biti dobar.

— Ništa drugo?

— Ništa drugo! Samo ti uvijek moraš biti dobar. Svakome i svagdje! Pazi, tebi se to čini lahko. Uzmi ovaj kamen, pa kada ne budeš više ništa imao, a ti ga mrvi. Svaka će mrvica postati hljeb kada budeš rekao:

»Nezahvalni neka jedu! Dobrota će ih popraviti!«

— Kad izvršiš tu zapovijed, onda dodji, a sada odlazi.

Princ uzme kamen, okrene se i izadje. Njega je slijedila lisica.

— Hoćeš moći da izvršiš ovu zadaću?

Princ se duboko zamisli. Predje rukom preko čela, pa zamišljeno reče:

— Teško je biti uvijek dobar. Može li čovjek biti uvijek i svagdje dobar?

— Pokušaj — spasi me. Ako me spasiš, dobrota će pobijediti zlobu. To će biti sreća za tvoju državu. Žrtvuj se!

Princ se oprosti, dodje do konja, zajaši i na večer se vrati kući. Bio je gladan i žedan i napije se i okrijepi. Kad se okrijepio, otidje svojoj majci i sve joj ispriča iskreno i pošteno, ništa ne tajeći.

— Sine, kraljevi ne mogu biti tako dobri! Mi ćemo izgubiti državu.

— Majko, kad sve izgubimo, hranit ćemo narod ovim čarobnim kamenom. On izvadi kamen i metne ga na stol.

— No reci sad onu riječ — zamoli majka.

Princ odmrvi šićušnu mrvicu i reče onu riječ, ali kamena mrvica ostade kamena.

— Prevario te Strašni Usud — Kamen se nije pretvorio u kruh! — reče majka.

— Ne, nije, ali mi imamo još mnogo, vrlo mnogo, pa zato se ne pretvara. Ja vjerujem, da me Strašni Usud nije prevario! — Princ se oprosti od majke i podje spavati.

Drugi dan se princ digne i otidje na trg medju siromahe. Tu ih je našao pred vratima hramova, na uglovima ulica i na drugim mjestima po trgu.

— Kako vam je? — upita princ.

— Jako zlo, gladni smo, poderani smo, željni smo hrane i okrepe.

— Dobro, evo vam novaca. — Sluga odveže bisage, a princ poče dijeliti zlatni i srebrni novac.

Medju siromasima nastade strka, guranje i psovanje.

Neki dodjoše i po dva i po tri puta, da dobiju novaca. Princ je neprestano dijelio, a gomila je rasla.

— Nemam više, podijelio sam sve! — reče princ.

— Proklet bio, kraljevski lopove! Meni, koji umirem od gladi, nisi dao, a ovome si dao tri puta — žestio se jedan šepavi prosjak.

— Lažeš, šepavi magarče! Ja sam dobio samo jednoć!

— Nije istina, — vikao je jedan prosjak. — Ja sam dobio jednoć samo, a ovaj lakomac, što veli, da nije dobio ništa, dobio je tri puta, pa laže, da nije dobio ni jednoć.

— Lažeš, lažeš, bijesno je vikao uvrijedjeni siromah. On je dobio tri puta.

Sluge i vojnici odlučiše da zatvore šepavog prosjaka.

— Ne, — reče princ, — pustite ga, on je slobodan.

— Ha, ha, — cerio se šepavac, — vi ste još veći lopovi, nego princ. — Dajte mi moj novac! Okrali ste me!

— Nema više! — govorio je sluga.

— Mora biti!

Princ se maši u džep i dade mu posljednji svoj dukat.

— Četiri puta je dobio. On je dobio najviše, daj i nama isto toliko!

— Dakle ti lažeš pred nama. Ne znaš, da smo mi tvoji podanici i da nas ti varaš — reče jedan na jedno oko ćorav prosjak, i zaleti se na princa, pa mu odrapi jednu zaušnicu.

— Evo ti! — kliknu slavodobitno prosjak.

Princ pod žestokim udarcem zatetura, a vojnici se baciše na drzovitoga prosjaka i htjedoše ga sasjeći.

— Mačeve u korice — ne osvećujte se! Nazad — zapovjedi princ — i vojnici pustiše napadača. Gomila siromaha toliko je opkolila princa, da se nije mogao maknuti. Vojnici mu prokrče put i princ okružen vojnicima podje prema svojemu dvoru.

Drugi dan podje po bolnicama, po kućama, darujući i tješeći sirote žene i bolesnike, a onda se uputi kroz državu dijeleći siromasima novac, hranu i odijela.

— Što je naš princ nepravedan čovjek, on dijeli onima, što ne trebaju. Njima daje, a nama bi morao više dati, jer smo siromašniji.

— Nepravedan je princ. Sasvim je nepravedan, — govorio je njegov narod.

Princ je podijelio sav novac, pa nije mogao plaćati vojsku. Jednoga dana, pozove ga majka k sebi.

— Sine, vojnici nisu dobili plaću, oni će se pobuniti.

— Dobro majko! Sidji ti s prestolja, a ja ću se proglasiti kraljem. Vladat ću dobrotom. Majko! Kad se dobrotom vlada, što će nam vojska!

— Moj sine! Sve ću učiniti za tebe. Evo ti prestolje, pa ćemo vidjeti, može li dobrota nadomjestiti silu.

Drugoga jutra proglasi kraljica da je na njeno prestolje zasio sin, i da će vladati dobrotom.

Mladi kralj odluči sve dragocjenosti unovčiti i platiti vojsku, a onda ju raspustiti. Vojarne će pretvoriti u stanove za siromahe i bolnice.

— Nitko ne smije u mojoj državi patiti bijedu! — uvjeravao je svoje dvorjane mladi kralj.

Jedne večeri obuče se mladi kralj u prosjaka i podje po gostionicama i raznim zamazanim škuljama, da čuje, što govori narod o svome kralju! Tako on dodje u jednu gostionicu i sjedne za stol, medju same pijane prosjake, skitnice, pijanice, siromašne radnike i seljake. Jedan se prosjak popne na stol i poče govoriti:

— Onaj mladi kralj, lopov, protjerao je mater svoju sa prestolja, samo zato, da se domogne novaca, pa da ih nepravedno dijeli. Eto ja sam dobio samo jedan dukat, a oni tamo za stolom, po dva i po tri. Oni mogu piti i jesti čitav mjesec dana, a ja samo tjedan dana. Je li to pravo?

— Nije pravo! Kralj je nepravedan. On je otimač prestolja. On je lopov!

U to nahrupi rulja vojnika u gostionu.

— Naš je kralj pravi zločinac. Potrošio je i razbacao sve novce, pa sada nema čime, da plaća vojsku. Ovo nije pametno ni pošteno! Mi vjerni kralju, nemamo kruha, a ova klatež pije i jede po gostionama.

— Samo neka vas rastjera kralj! Vas smo se bojali! — vikala je pijana rulja.

Kralj se vrati kući i zamisli se. Što da uradi? Drugi dan odluči se da će poći Strašnome Usudu. Došavši tamo nadje Usuda vrlo mrka.

— Izgleda da ti je dobrota brzo dojadila. Evo već si sustao na početku!

— Ne, Usude, nisam sustao. Ali sam doživio crnu ne-

zahvalnost. Za moju dobrotu, dobio sam čak i zaušnicu. Zovu me nepravednim, otimačem prestolja. No ja sam skoro na kraju sa svojim blagom.

— Što je blago! Najveće je blago dobrota. Sve te dragocjenosti mrtve su stvari, samo je za život ljudski, za dušu vrijednost živa dobrota. Ustraj, pa ćeš doći do najvećeg blaga. Bit ćeš najveći i najslavniji!

Princ se vrati kući. Sutra dan pošalje dvorane u stranu zemlju, da prodaju dragulje, srebro i zlato. I zaista oni se vratiše poslije mjesec dana, i donesoše mnogo dukata, čitave tovare.

Kralj isplati vojsku i raspusti je. U vojarne nastani sirotinju, bolesnike, starce i djecu. Podijelio im je cijelo blago, a njemu nije ostalo ništa.

Doskora nastade buna medju otpuštenim vojnicima.

— Kruha, kruha, — vikali su vojnici, ali kralj nije imao novaca da kupi hranu. Vojnici nahrupe na dvor. Sve su opljačkali i odnijeli.

Vojnici zatvoriše kralja i kraljicu, a u zemlji nastade nered. U tamnici ostadoše bez kruha i nije bilo što za jesti.

— Dolje vojska, hulje — vikali su gladni prosjaci, starci i žene. Medju narodom nastade pravi rat. Bila je strahota, što su stvarali bijesni vojnici i gladni siromasi. U državi nastade velika bijeda. Mnogi umriješe od glada. Kralj i njegova majka bili su na umoru.

— Sine, zar nema spasa!

— Nemam novaca, sve je dobrota odnijela, eto sada smo svi gladni.

Pred zatvorom bila je upravo strašna vika. Siromasi su se tukli s vojnicima.

— Pustite nas kralju — on će nam dati kruha.

— Kralj nema kruha, on umire od glada.

Sirotinja pritisnu jače i obori stražu.

— Kralju, — dobri kralju, daj nam kruha.

— Nemam!

— Daj nam novaca —

— Nemam!

— Ništa nemaš?

A onda se sjeti kraljica. — Sine gdje je tvoj kamen?

— Ovdje je majko, ali ne znam, je li sada vrijeme.

Kralj izvadi kamen.

— Evo narode, od svega bogatstva ostao je još ovaj tvrdi i nevrijedni kamen. On je tvrd, a u tome je njegova vrijednost. Pokušat ćemo ga pretvoriti u kruh!

— Ti si lud — bježite narode, kralj je poludio! — vikali su siromasi.

A kralj oslobodjen od straže izadje na trg. Jedva je išao od glada. I stade na trgu. Izvadi kamen i poče ga drobiti, izgovarajući čarobne riječi: »Nezahvalni neka jedu, dobrota će ih popraviti«. A od svake i one najsitnije mrvice postade kruh. Kruh je padao, a svijet je grabio, jeo i vikao:

— Živio naš kralj! Živio naš dobri kralj. O kako je nezahvalan prosti puk. — Živio naš dobri kralj!

Narod je bio sit. Dobrota je ugušila bunu.

Kralj se vratio u svoje prazne opljačkane dvore — i bio je zadovoljan.

— Majko dobrota je pobijedila!

— Sila je, sine, mnogo jeftinija.

— Ali dobrota je vrijednija. Sila može da vlada svijetom, ali dobrota osvaja svijet.

Neki je seljak dao kralju mršavo kljuse i on je pošao kroz zemlju, dijeleći kruh iz čarobnog kamena. Narod je hvalio kralja. Nitko više nije vikao na kralja, da je nepravedan.

— Ti si dobar kralju. Dobrota je više nego pravednost. Pravedan može biti svatko, a dobar može biti samo tko ima dobro srce i dušu. Ti kralju imaš dobro srce — ti si više nego pravednost.

Kralj je pošao u Suru planinu. Došao je do stijene, ali lisice nema. Sa strahom je prolazio prema ulazu. Strašni Usud rasvijetlio je svojim pogledima pećinu.

Kad je kralj ušao u nju ugledao je čudo od žene. To je bila divna žena sa zlatnim kosama, i sa očima punim dobrote i plemenitosti. Ona je bila kao svetica, kao božanstvo, sjajući u bijeloj haljini i blistajući od sreće.

— Mladi kralju! Evo ti zaručnice! Vodi je u tvoju državu i živi sretno! — reče Strašni Usud.

Mladi kralj zahvali Strašnome Usudu, poljubi ruke i čelo svojoj vjerenici i povede ju u svoj dvor.

Kroz nekoliko godina narod se oporavio od zla, država se podigla, a kraljevski je par dugo živio i imao mnogo djece. Sva su im djeca bila plemenita i dobra, pa se razišla po cijelom svijetu. Od te dobre kraljice potječu one dobre žene, one su u svojim obiteljima kraljice, a svome mužu, makar i u siromaštvu, osladjuju život i vladaju sretno, nad svojim podanicima, dragom djecom. A kad je kralj ostario više puta je rekao svojoj djeci:

— Za dobru ženu vrijedno je žrtvovati i državu i prestolje i imetak. Ona više vrijedi za čovjeka, jer ga usrećuje. Koliko je okrunjenih glava nesretnika, a koliko siromaha uživa svoju sreću, sa dobrom ženom.

I.

Najstariji car

Bilo je dvoje siromašnih mladića brat i sestra. Nisu nigdje ništa posjedovali. Nisu znali ni za roditelje. Dobri ljudi pobrinuli su se za te siromašne mladiće. Tako su odrasli u siromaštvu pateći svakojako u djetinjstvu. Brat se zvao Štedislav, a sestra Marna. Bio je Štedislav zaista štedljiv mladić, a Marna je bila vrlo marljiva. To dvoje siromaha bili su zdravi i puni snage. Unatoč svome siromaštvu bili su veseli i puni nade u bolju budućnost. Zemlja u kojoj su živjeli je bila prenapučena, pa se brat i sestra stanu dogovarati, kako da odu nekuda u drugi svijet, u drugi makar daleki kraj, gdje bi oni počeli novi svoj život.

— Da možemo naći ladju, koja bi nas badava prenijela u daleki svijet — govorio je brat.

— Tražit ćemo — pa ćemo možda i naći. Ako dodjemo u kakovu bogatu zemlju, — onda ćemo i mi biti bogati.

Tražili su ladju, tražili zgodu. Napokon se namjere na jednoga vlasnika broda, kojemu se smiluju siromašni mladići, i on ih uzme na ladju, koja se zvala »Život«.

— Ja polazim u daleki kraj preko najvećih mora, pa ću vas uzeti sobom. Tamo, gdje vam se svidi, tamo se možete iskrcati, pa neka vam bude sretno! — rekao je vlasnik broda. Za nekoliko dana bila je ladja opremljena. Vlasnik broda, koji je bio i kapetan, ukrca Štedislava i Marnu i oni podjoše u daleki nepoznati svijet. Putem dok su se vozili, kapetan je katkada razgovarao sa bratom i sestrom.

— Što ćete vi početi u tom stranom svijetu? Tu su divlji narodi. Otoci su puni divljih životinja i kukaca, otrovnog bilja — vi ćete propasti u tim krajevima divljaštva.

— Mi nemamo što da izgubimo. Mi nemamo ništa osim zdravlja i volje da radimo! A mladi smo, snažni smo, — mi se samo uzdamo u ta naša svojstva, to je naše bogat-

stvo! — ozbiljno, ali sasvim bezbrižno odgovarao bi brat kapetanu.

Dugo su već plovili, a »Život« je sasvim pravilno rezao široku pučinu oceana. Sreća im je poslužila, pa nije bilo velikih bura, i tako je »Život« odmicao i plovio sve dalje. Prolazili su kraj otoka, kraj mnogih država i zemalja. Tu bi izmijenili robu, i pošli dalje. Kapetan je bio vrlo zadovoljan, što plovi bez neprilika. Jednoga dana ostave oni neku luku, i zaplove na široku pučinu k nekoj nepoznatoj zemlji, za koju je kapetan samo naslućivao da postoji i da je vrlo bogata. »Život« je plovio pučinom. Plovili su već nekoliko tjedana, ali nigdje kopna, niti traga kopnu. Jednoga dana ugledaše oni u daljini neke oblake i povesele se. To mora biti kopno; ali se prevariše. To se iz daljine valjali veliki crni, gusti i debeli oblaci. Kapetan naredi sve što je potrebno, da dočeka navalu oluje, za koju je bio uvjeren, da je strašna.

— Ako izadjemo iz ove oluje, što dolazi, onda ćemo doći do kopna; do bogate zemlje, pa svaki mornar može da nakupi zlata koliko hoće. Čvrsto se držite, da spasimo brod — govorio je zabrinuti kapetan. Tako su se vozili do pred zoru, kad udari prvi vjetar i poljulja »Život« kao slamčicu. Mornari upeše sve sile. Škripi ladja, pucaju užeta, a bura urla strahovitim bijesom. »Život« se baca u ogromnim valovima, a hrabri kapetan stoji na svome mjestu i dijeli zapovijedi.

No oluja postaje sve jača, a jaki val zahvati kormilo i razbije ga u polovici. »Život« se poče nagibati, postade nesiguran. Kapetan i sva momočad uvidješe veliku opasnost u koju je zapao brod.

— Držite čamce u pripravi — vikao je kapetan.

Momčad je i to učinila, ali drugi val, udari takvom silom, da je još jače oštetio krmilo.

— Krmilo je sasvim nesposobno! Mi ćemo potonuti, javljao je krmilar.

Kapetan upre sve sile, da izvuče brod iz nevolje, ali i on je gubio nadu u njegov spas. Na brodu nastade zabuna, svi su bili uvjereni, da se više ne će spasiti ni ladja ni posada.

— Sestro, nama je došao zadnji čas — mi ćemo propasti u ovim dubinama.

— Još nismo propali — odvrati sestra — možda ćemo se spasiti kojim čudom.

Oboje su drhtali od straha. Zgurili su se u jednome kutiću broda i očekivali svoju propast.

— Tko će za nama požaliti! — jadao se brat. Mi nemamo nikoga svoga, a u ovoj dubokoj vodi, nestat će naše mladosti i snage. Tu će biti grob dvoje mladih ljudi, uvijek spremnih da živu radom i poštenjem. Zašto nam se to uskraćuje?

— Ne očajavaj! To je najgore što može čovjek da učini, kad dodje u zlo! Očajavanje potamnjuje pamet, a kad čovjek izgubi pamet, izgubio je najednoć sve svoje sposobnosti. Zato budi miran. Budi hrabar. Gledaj kapetana, kako se ništa ne plaši! To je junak!

— Uzalud je tu biti junak. Nikakav junak ne može svladati ovu bijesnu silu i navalu. Svi ćemo propasti — uzdahnuo je rastuženi brat Štedislav.

Sestra je pomilovala svoga brata, tješila ga i mirila. Dok su oni tako u kutu sjedili, doleti jedan mornar.

— Na čamce! — viknu je mornar.

Oboje braće skoče i nadjoše se kod čamaca.

— Vi ćete prvi u čamce, kad izdam zapovijed — ozbiljno je govorio kapetan.

— Još nije nastupila skrajna opasnost? — radoznalo upita brat.

— Nije još, ali izgleda, da će skoro ako vrijeme ne popusti.

U taj se mah valjao ogromni val. Bio je visok kao brijeg i svom snagom udari u ladju. Ladja se nagnu na jednu, pa na drugu stranu, čulo se užasno, bolno škripanje; pucala sa užeta, lomili se i praštali jarboli. Na brodu nastade strava.

— Na čamce! — viknu kapetan. Štedislav i Marna skoče u priredjeni čamac i nadju se na valu. Ovaj ih je val nosio do neke struje, u koju je upao, a braća su gledala još zadnji prizor »Života«.

Momčad i kapetan poskakali su u čamce, i otišli na protivnu stranu, a »Život« se još koji puta prebacio i nestao u dubini.

— Kako je plakao, kako je cvilio i molio buru, da ga poštedi — tumačio je brat sestri, ali bura je okrutna.

— Svaka je sila okrutna, osobito kad pobjesni — ali to ne znači, da sile ne treba. U svakom zlu imade i nešto dobra, kaže poslovica — tvrdila je sestra.

— A što imade za nas dobra u ovoj sili?

— Mi smo živi, a sada što će biti to ćemo vidjeti.

Štedislav je sa strahom gledao burnu pučinu, ogromne talase; a crni oblaci zastirali su sunce.

— Ovo je pakao! Tu bi propao i mnogo veći brod nego je »Život«. Ovi ogromni talasi potopili bi i sto »Života« — zabrinuto je govorio brat.

— Nas struja nekuda vodi — rekla je sestra — a kuda će nas dovesti — to ćemo vidjeti.

Tako ih je struja nosila cijelu noć, a u jutro ugledaše oni neke bregove.

— Gle bregovi!

— Zaveslaj sada! — predloži sestra. Njih oboje prihvate vesla i tako su gladni i žedni veslali još cijeli dan i noć do rane zore. U ranu zoru ugledaše obale i struja ih nasuče baš do obale. Gladna i žedna braća skoče iz čamca i silno se obraduju.

— Ovo je divna zemlja! Ta tu je mnogo voća, cvijeća, gle što su to divni vrtovi, a polja, kako su krasna. Nikoga nema ovdje. Čudna zemlja!

Braća udjoše u voćnjak i počeše brati voće. Bili su gladni, a voće im je malo ublažilo glad i žeđju. I dok su oni slasno jeli voće, pojavi se pred njima neki visoki i snažni, dobro oružani čovjek.

— Lopovi, kradljivci! Kako smijete dirati u tudju muku? — osorno je govorio oružani čovjek.

— Mi nismo lopovi, nismo ni kradljivci, mi smo brodolomci. Naš brod »Život« slomio se u talasima burnog oceana, i eto bacio nas gladne i žedne u ovaj divni kraj.

— Ovo nije nikakav kraj! Ovo je carstvo! Njime vlada najstariji car na svijetu. On je jako star, ali je tako krepak, tako ustrajan, tako otporan i tako pametan, kao da je mladić.

— Je li star sto godina?

— Ah! — nasmije se oružani čovjek. — U tome carstvu se broje godine sa sto. Sto godina to je jedna godina, a jedna godina, to je jedan dan.

— Vi čudno računate vrijeme, dobaci Marna.

— Ne računamo čudno. Mi vrijeme računamo po uspjehu. Što možeš uraditi za jedan dan? No i vi ćete tako računati.

— A gdje je vaš car?

— Naš car živi u sinoj, bogatoj palači. On prebiva u dvoru najljepšemu na svijetu. Taj dvor i mora biti najljepši, jer u njemu stanuje najvrijedniji vladar, najbolji vladar, najdarežljiviji.

— Najdarežljiviji, rekao si — upadne mu u riječ Štedislav — to baš ne bih mogao reći. Eto, u tome carstvu ne može gladan čovjek da ubere plod sa voćke! Kakova je to darežljivost? — ujedljivo primijeti Štedislav.

— Darežljivost, na koju ti misliš nije uvažena ovdje u carstvu. Mi ne dajemo milostinju. Naš car ne poznaje milostinju. On ne pozna rasipanje, beskorisno i prazno milosrdje.

— To je zločesti car — dobaci sestra Marna.

— Ne, nije zločest. Dapače jako je dobar. A tkogod hoće raditi, tomu je ovdje osiguran stalan kruh, dobar život, dapače i bogatstvo!

— Sestro, sestro! to je divni car! Takovog cara mi poštujemo! veselo i uzbudjeno kliknuo je brat. — Vodi nas svojemu caru!

— Najprije moram znati koga vodim. Nisu svi ljudi za ovo carstvo! Ima tu pored nas neki nevaljali narod, zovu se Pigeri. To su lijenčine, a svoju lijenost ispričavaju junaštvom. Oni ne će da rade, nego kradu i otimaju. Tako je izmedju nas i njih uvijek neprijateljstvo. Sva sreća, da je naše carstvo brojnije sa narodom, pa mu odolijevamo. No kad oni provale, onda su upravo strašni. Sve otimaju, voće, zemaljske plodove, stoku, odijela, novac, nakite. Ono, do čega se dočepaju brzo požderu, odijela poderu nakite i novac rastepu, stoka od nečistoće razboli se i pogine, a oni onda opet dolaze ovamo, da kradu. I uvijek vele, da nisu lopovi nego junaci, vitezovi, sve neka gospoda, a u istinu su lijenčine i glupani. Dakle, tko je takove naravi, taj ne spada u naše carstvo, toga mi kad uhvatimo zatvorimo u tamnicu i tamo trune kao zločinac.

— I ovo mi se dopada, — upade mu u riječ Štedislav. — Ja nisam junak, ali volim raditi.

— Ni ja nisam junakinja, ali se pokidam u radu. O, ja i moj brat, mi ćemo vam puno učiniti. Mi ćemo biti valjani državljani i podanici vašega cara. Kako se zove vaš car?

— Labor.

— A vaše carstvo?

— Laborovo carstvo!

— Nikada nismo čuli za takovoga cara. Kažeš, da je najstariji car. — Koliko je on onda star?

— Tisuće godina. On živi od prvoga čovjeka. On je vidio porod prvoga čovjeka, a on će vidjeti sprovod posljednjega čovjeka. Tekar će onda i on leći u grob, da odmori svoje trudne i izradjene kosti — živahno je pričao oružani čovjek.

Brat i sestra silno se začude toj starosti cara. Spopade ih velika radoznalost i čežnja, da vide toga znamenitoga cara. No oružani čovjek nije se baš žurio.

— Sada, da ustanovim, — poče oružani čovjek — tko ste vas dvoje?

— Mi smo brat i sestra. Mi smo vrlo siromašni. Dobri su nas ljudi odhranili, podigli su nas na noge. Nismo nikada poznavali naše roditelje. Naše čitavo bogatstvo sastoji se od zdravlja i volje da radimo. Ti si nas uvrijedio, kad si nam rekao, da smo lopovi i kradljivci! Mi smo najčestitiji ljudi. Ovo je moj brat Štedislav, a ja sam njegova sestra Marna.

— Vi mi se svidjate — mladi ljudi. Ja sam ovdje stražar, a zovem se Poštenjačina. Ja čuvam imovinu našega cara Labora i njegovih podanika. Ja ću vas sada odvesti pred cara, da čujete što će vam reći car. Hajdete sada!

Poštenjačina stupi naprijed, a brat i sestra za njim. Bili su vanredno iznenadjeni, kad su ulazili u to carstvo. Tu je bilo jedno golemo bogatstvo! Sve je bilo u redu, sve na svome mjestu, sve čisto, sve se je sjajilo od reda i pravilnoga rada! Kakove su to palače, u kojima stanuju ti državljani! Kako su to izvrsni putevi, ceste, a kako krasni vrtovi i polja!

— Oh vi ste silno bogati!

— Jest, ali vi se varate, ako mislite, da je to sve tako bilo pred godinu dana.

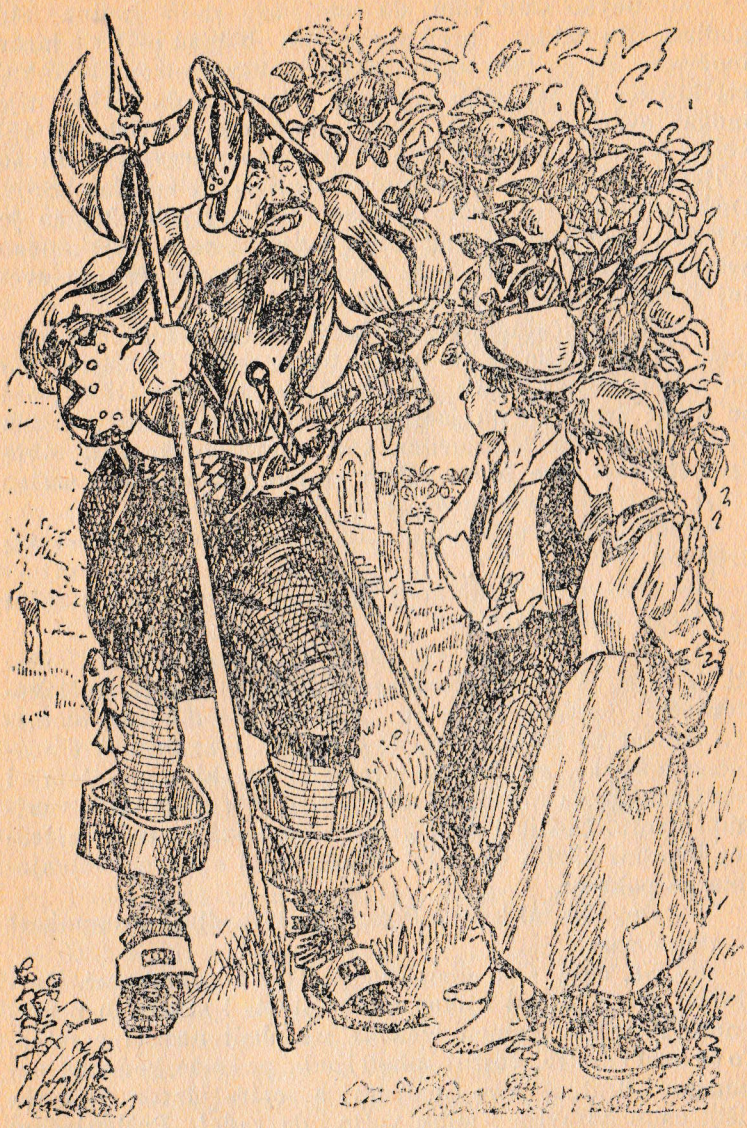

— Zar tako brzo, da je nastalo to bogatstvo — čudila se braća.

— Rekao sam vam, da kod nas znači godina sto godina. Eto dakle: pred sto godina bile su ovdje odurne močvare. Tu je bilo toliko zmija, vukova, otrovnih kukaca, korova i svakojake nečistoće i truleža, da nitko nije mogao ovdje da živi. Ali onda odluči car, da pripoji taj veliki komad zemlje, cijelu državu, svome carstvu. Mnogo svijeta ovdje je poginulo i propalo, ali car je svladao korov. Onda se on doselio i počeo da vlada i zapovijeda. Mogao je svladati močvare, svladati zmije i kukce, samo nije mogao svladati Pigere. Zato ih je protjerao, pa oni živu u svojoj siromašnoj i zapuštenoj zemlji.

Ovako pričajući dovede ih Poštenjačina do ogromnoga dvora. Kako je to silan i bogat dvor. Ta toga nema na svijetu. Toga braća još nikada ne vidješe. Oko dvora su divni vrtovi, a na jednoj uzvisini, stajao je ponosan dvor, sa zlatnim tornjevima. Oko dvora straže divno obučeni stražari. Sve je na njima sjajno, sve je čisto, svi su jedri i zdravi, puni snage, zdravlja i života.

Poštenjačina udje pred ulaz u dvor, ali mu straža zakrči put.

— Ovo dvoje poderanih lijenčina ne može ući unutra — strogo odreže stražar.

— Može. Nisu oni lijenčine. To su brodolomci. Pusti ih caru, ja ću ih odvesti pred njega! — rastumači Poštenjačina stražaru žalosnu prošlost mladih brodolomaca. Stražar se makne i pusti došljake. Oni udjoše u raskošne hodnike, sve bogato izradjeno i nakićeno zlatom i srebrom. Čitava nutrina dvora još se jače sjaji nego vanjština dvora. Došljaci se uspeše na prvi kat, a tu je u jednoj dvorani sjedio car. Oni udjoše pred cara, a Poštenjačina se pokloni.

— Dovodiš mi krivce Pigere, da ih sudim na tamnicu? — upita car.

— Ne, care. Ovo nisu Pigeri. To su brodolomci. Razbio im se na pučini njihov brod »Život« i struja ih u malenom i slabom čamcu izbacila na obali našega carstva. To su brat i sestra, čestiti mladi ljudi, pa traže kod tebe podaništvo. Brat se zove Štedislav, a sestra Marna. Nemaju ništa osim zdravlja i silnu volju da rade! Poštenjačina

zastade i upre u cara duboki i snažni pogled. Carevo se lice razvedri, pogled mu postade blag, malo se nasmije i reče:

— Dodjite bliže!

Obadvoje braće stupiše bliže, a car ih pogleda iz bliza.

— Djeco, kod mene se kruh ne jede badava. U ovome kraju moga carstva nema za vas mjesta. Ali ja ću vam dati veliku lijepu pokrajinu, pustu i divlju, ali valjanu zemlju, pa ako ju obradite i napučite, vi ćete biti bogati. Iz ove pokrajine dat ću vam nešto naroda, pa radite. Kad obradite vašu zemlju, a vi dodjite k meni, pa ću vas primiti za državljane: Državljanstvo se mora zaslužiti. Ja ne poklanjam ništa.

— Ah care, usudi se prozboriti Štedislav — nije to pravo da ti nas gole i bose, gladne i žedne šalješ u pusti kraj, a ne daš nam blaga nikakovog. Ti si stvorio toliko bogatstva, pa daj i nama nešto bar za početak! — zabrinuto je molio Štedislav.

Car se nasmije, pa mu odvrati.

— Moram, da te ispravim. Bogatstvo se ne stvara. Bogatstvo stvara priroda. Čovjek ne može stvoriti bogatstvo. On se može koristiti bogatstvom, može ga uzeti. Uzimlje dakle ono što je već gotovo! Što postoji.

— A kako uzimlje?

— Djeco, to je tajna! To se ne može nikoga naučiti; ali svaki je čovjek sposoban, da pokuša to uzimanje. Svakomu je čovjeku dozvoljeno da uzimlje radom.

— I Pigerima? — upita Marna.

— Pigeri — kradu i otimaju. Oni ne rade, jer su lijenčine. Oni otimaju tudju muku, zato su zločinci. Zato spadaju u tamnicu. Oni će i na vas navaliti, a vi se branite!

— Kako ćemo mi u toj pustoj zemlji početi. Ta mi smo gladni i žedni, goli i bosi.

— Dobro, ja ću vam pomoći, a vi ćete vratiti. Tko hoće raditi, toga se mora poduprijeti. Kod mene se ne poklanja, ne razbacuje, ali se podupire i pomaže onoga, tko je vrijedan. Hoćete li vratiti posudjena dobra?

— Hoćemo! vrlo rado! — kliknu braća.

— Eto, Poštenjačina će vas odvesti u pust kraj. On će vam dati pomoći u ljudima i svakojakom blagu — a vi

samo radite. Ako hoćete biti moji državljani — eh, draga djeco, onda morate to krvavo zaslužiti! Sada idite!

Poštenjačina se pokloni, a dvoje braće, zadovoljni podjoše za njim. Kad su izašli na zrak ogleda se Štedislav na dvor.

— Što ti gledaš? — upita Poštenjačina.

— Gledam taj dvor — pa ne vjerujem, da je on star istom sto godina; ili po tvome jednu godinu.

— I ti ćeš imati dvor upravo takav, ali najprije moraš ga zaslužiti — odvrati Poštenjačina!

II.

U pustom kraju

Drugog dana provede Poštenjačina dvoje braće u pusti kraj. Putovali su nekoliko dana, dok najposlije ne dodjoše u pustu zemlju. O, što je ta zemlja bila pusta! Nigdje žive duše, nigdje kuće ni ognjišta, nigdje ni ceste ni puta. Močvare, baretine, grmlje i korov pokrivalo je pusti kraj.

— Eto, to je ta zemlja, — reče Poštenjačina, — pa tu sada zaslužite državljanstvo. Ovdje možete raditi. Možete biti bogati, možete biti sretni, ali morate mnogo, vrlo mnogo raditi.

Dvoje braće pogleda ovaj kraj, ali se ne uplaše.

— Radit ću dan i noć, — reče Marna.

— Štedit ću dan i noć, — reče Štedislav, a onda se okrenu Poštenjačini, pa mu se zahvali.

— Hvala ti lijepo na tvome trudu. Sa ovim posudjenim blagom i sa našim bogatstvom, počet ćemo novi život. — Okrenuvši se sestri rekne joj:

— Sestro, na posao!

— Svi na posao — a ti Poštenjačino, dodji za deset dana, po našemu za deset godina, da vidiš jesmo li štogod učinili. Kakav nam je uspjeh.

— Doći ću — obeća Poštenjačina, — izrukuje se sa svima, poželi im sreću i napredak i krene natrag svome caru.

S ono malo družine i blaga, ostadoše brat i sestra, pa uzeše razmišljati, što da počnu. Dok su oni tako razmišljali, eto ti k njima neki strani ljudi, oružani, poderani, gladni, ali puni odlučnosti. Nehajno pristupiše k braći.

— Što vi tu radite? — upita jedan.

— Razmišljamo, kako ćemo početi ovaj golemi posao, — odgovori mu Štedislav.

— Budale! Što tu treba misliti. Taj se posao ne da ni početi. To je pust kraj. Tu nema ništa osim korova i

divljih, opasnih životinja.

— Znam, ali radom postat će taj kraj plodan, — odgovori mu Marna.

— Zašto treba raditi? Neka radi tko je lud. Mi otimamo gotove plodove. Kad smo gladni navalimo na carstvo Laborovo, pa onda su puni hambari.

— Da vi niste Pigeri? — upita Marna.

— Jest, Pigeri smo! Mi smo junaci. Mi ili ratujemo, ili spavamo! Nas hrani rat.

— Ali vi ne ratujete radi zemlje, radi nekakovih nazora, radi vjere ili domovine, nego, da se prehranite. Zašto ne radite?

— Ne ćemo da radimo. Rad je strašno težak, a ratovanje je mnogo lakše. Navaljuješ kroz koji sat, i eto ti svega — blaga, hrane, odijela. Zašto, da radim, kad drugi rade za nas — mirno je razglabao jedan Piger.

— Ovo nije pošteno! Oteti tudju muku, to je najveći grijeh.

— Zašto bi to bio grijeh? Ja otimljem samo ono suvišno. Kad ja mogu živjeti u siromaštvu, može i svaki drugi čovjek — tvrdim je glasom branio Piger svoje osvjedočenje.

— Kanite li i vi nas robiti?

— Pa dakako da kanimo, ako budete tako ludi, pa radili, da imate suviška.

Ova prijetnja nije se svidjela braći, ali oni odluče ne popustiti, nego raditi i raditi.

— Dobro, Pigeru! Mi ćemo raditi, a ti ako dodješ mi ćemo te dočekati — odgovori mu Štedislav.

— E sad se poznamo, pa kad budete imali već dosta evo nas — da otimamo! Sada, do vidova u drugoj zgodi.

Pigeri se okrenu i odu, a braća razmišljahu, što će da rade. Napokon se dogovore, da će obraditi sve brežuljke, a poslije će kopati kanale i otpuštati vodu, da dobiju ravne zemlje za obradu.

Tako su i radili. Druge godine su brali plodove, a bilo ih je toliko, da su mogli vratiti caru sve njegovo, i još im je ostalo dosta za njihovu potrebu. Slijedeću su godinu obradili i ravnicu i počeli da krče šume, prave gradju i opeku, da dižu zgrade. Obilazeći po pustom kraju naidje Štedislav na jednu pećinu, i tu nadje gvoždje.

— Sestro, evo gvoždja — sad ćemo moći praviti čavle, i druge potrebe od gvoždja. Oboje se tomu obraduje i oni uzidaju ogromnu peć, u kojoj su talili gvoždje.

Pigeri ugledaše, kako se to dimi i dodjoše bliže do granice. Zanimalo ih, što je to i oni kradom pošalju svoga uhodu, da vidi što je to, što se tako u noći sjaji, a po danu puši. Uhoda je došao jedne noći blizu peći i osjeti silnu vrućinu. Kako je bio lijen, nije htio kroz vrućinu, bojeći se, da se ne oznoji, i on skriven izdaleka promatraše peć i rad oko peći. Uvjerivši se što rade, otidje natrag i javi:

— Ovi su još veći čarobnjaci od Labora. Oni peku kruh od kamena. Vade ga iz brijega, bacaju ga u peć i peku kruh. Ne rade ništa, nego badava jedu!

— Je li to istina? — upita zapovjednik Pigera.

— Jest to je istina!

Zapovjednik naloži, da odu još nekoliko uhoda, no kako su i oni bili lijeni, da idu kroz vrućinu, gledali su iz daleka peć i došli su do zaključka, da se tako peče kruh! Kad su se povratili, potvrde svi, da su vidjeli, kako novi naseljenici, čarobnjaci od zemlje peku kruh.

— Od sada ćemo i mi peći kruh od zemlje! — odredi zapovjednik. Svi se Pigeri digoše na noge i počeše i oni nešto raditi. Sazidali su veliku peć od kamena, ispod jednoga brda i dovukli drva. Kroz cijelo vrijeme rada tukao ih je zapovjednik batinom, jer im je rad bio nemio.

— Samo ovo napravite, pa će biti kruha. Svako neka baci u peć lopatu zemlje od toga se ne će umoriti, pa ćemo biti siti — a ne ćemo morati ratovati. Kad napravimo peć, onda više ne ćemo raditi ništa. Ne ćemo ni ratovati, nego samo spavati, jesti i živjeti. To će biti divan život!

Nešto batinom, nešto nukanjem napraviše Pigeri peć, potpališe vatru i nabacaše zemlje na vatru. Vatra je gorjela, zemlja smrdila, a Pigeri su čekali, dok se ispeče kruh! Kad su mislili, da je već dosta toga, odluče, da pogledaju.

— To nije kruh — to je pečena zemlja! Zapovjedniče ti si nas mučio! Ti si nas prevario. Ti si lopov!

— Ti si lopov! Svi ste lopovi! jer ste mene prevarili. Niste ni vidjeli što peku naseljenici, nego ste lagali, da peku od kamena kruh!

— Nismo lagali! Vodi nas. da otmemo peć, koja će i nama peći kruh!

— U rat proti naseljenicima! Otmimo im peć. Na oružje. Svi za toljage, za strijele, svi u boj, — vikali su Pigeri.

— U boj — odazove se zapovjednik i naloži, da se spreme.

Štedislav i Marna sa svojom družinom, salili su svakojakih alata, ali su salili i oružja od gvoždja. Baš su to sve razvrstavali, kad opaze, veliku skupinu ljudi, kako dolazi prema njima.

— To su Pigeri! Otet će nam gvoždje! — kliknuše ustrašeni naseljenici.

— Na oružje! Svaki neka uzme gvozdene strijele i mačeve, gvozdene čavle i zaklone. Zaklonimo se za ove gvozdene ploče! Oni nam ništa ne mogu.

Brzo se naseljenici spremiše i dočekaše Pigere! Kad su Pigeri došli blizu počeše vikati:

— Daj nam peć, da pečemo i mi kruh od kamena.

— Evo vam peć, — a iz zaklona poletiše lagane šiljate, ali tvrde strijelice i nekoliko Pigera posrnu i pade.

— Što je to, — ovi imadu oružje tako ubojito! Kakovo je to oružje?

Dok su Pigeri ovako pitali, polete nove strijelice, a gvozdeni stroj bacao je oštre čavle na Pigere! No Pigeri se silno razbjesniše i navališe takovom silom, da su prodrli do zaklona.

— Ne ćemo vas ubiti, ako nam otkrijete i dobrovoljno predate vašu tajnu!

— Mi nemamo tajni!

— Imate, — ovu peć dati ćete nama zajedno sa kamenom. Zato ćemo vas pustiti za uvijek na miru!

— Ne, tu vam peć ne možemo dati. Koliko vrijedi kruh, toliko vrijedi i gvoždje. Peći vam ne damo, a kamena imade takovoga i kod vas.

— Jest imade!

— Nego, mi ćemo vam napraviti peć. A što će vama ta peć?

— Da nam peče kruh iz kamena!

— Ali ovo nije peć za kruh, to je peć za talenje gvoždja. Evo, ovo gvoždje, što smo na vas bacali, to smo mi napravili.

— Vi dakle ne pečete kruh od toga kamena?

— Ne — odvrati Štedislav.

— Nego radite, vukući kamen i znojeći se kod vruće peći? — upita zapovjednik.

— Tako je!

— To nama ne treba! Nego, kad smo već ovdje, ponijet ćemo si plodina. — Pigeri u pljačku!

Za čas se rastrčaše Pigeri po pustom kraju, ali u blizini ne nadjoše ništa. Dugo su hodali, dok su došli do zgrada, gdje je bila hrana. Pokupiše hranu i blago što su pohvatali i dodjoše zapovjedniku.

— Evo tu je sve — što smo našli.

Štedislav i Marna rastuže se. Već su tri godine radili, i već su toga dosta imali, a sada im lopovi odnesoše njihovu muku. Bili su nemoćni da im se odupre!

— Strašna je to sudbina zapovjedniče! Ti ne radiš, nego lijenčariš, pa živiš, a ja radim, pa da stradam, to nije pravo. Ja ću se potužiti caru! Mi moramo s vama obračunati.

— Ah ne bojimo se mi tvoga cara! A peć i kamen neka ti bude!

Pigeri se dignu i krenuše natrag, a Štedislav i Marna zaplakaše. Nikada se nisu osjećali tako nesretni kao danas. Nikada nisu doživjeli toliku nepravdu.

— Ali ne ćemo očajavati! Idemo caru, on nas mora zaštititi proti ovim lupežima!

Drugi dan, uzevši sa sobom gvozdene čavle i gvozdene strijele, mačeve i štiteve, podjoše braća pred cara. Iza dužega putovanja stigoše caru. Car se vrlo začudi, kad ih ugleda.

— Care — Pigeri nas opljačkaše! Zaštiti nas!

— A što vi to nosite?

— To je gvoždje. Nije preteško, ali je vrlo čvrsto. Jače je od svake druge tvari!

— Divno — otkuda vam to?

— Napravio sam!

— Sada idi kući. Od mene uzmi ljudi koliko tre-

baš — pa salijevaj strijele i oružje. Kad saliješ dosta, dodji po mene!

Braća sve učiniše, kako je car zapovjedio i pošalju glas caru, kad je bilo gotovo oružje.

A car onda zovne sve svoje državljane, naoruža ih i podje na Pigere! Ali Pigeri bili su junaci. Branili su svoj pusti kraj. Branili su svoje odrpane kolibe.

— Svi ćemo izginuti, ali Laboru ne ćemo robovati. Volimo poginuti, nego raditi! — vikali su Pigeri.

Ali careva vojska bila je dobro oružana i u krvavom boju potukoše oni Pigere.

— Prokleti care! Prokleto gvoždje! Odsada će ono vladati svijetom. Pred njime je umrlo junaštvo — umrla je ljudska srčanost.

— Lažeš — vikao je car. — Od sada će čovjek brže raditi. Čim bolji alat od gvoždja, tim više radnje, a manje truda! A vi lopovi, od sada ćete još gore prolaziti, jer vas je pobijedilo gvoždje! Gvoždje u rukama cara Labora, svladalo je svaki otpor!

Štedislave i Marna! Predajem vama ovaj pusti osvojeni kraj. Gvoždje u vašim rukama pretvorit će ovaj kraj u raj zemaljski. Eto vam veliku državu, pa radite sada; napredujte i cvatite!

Štedislav i Marna pogledaše veliki pusti kraj, zemlju pobijedjenih Pigera. Njihovo srce se razigralo od veselja. Njihova ljubav i volja za radom rasla je svaki čas.

— Sestro, mi smo mnogo dobili!

— Sve to ne vrijedi ništa bez rada. U tom cijelom plodnome kraju, nema korice kruha!

— O taj će kraj hraniti milijune ljudi, naših državljana. A mi ćemo ih odgojiti u štednji i marljivosti. Onda ne će nitko krasti, ni lagati, niti plaziti, svatko će živjeti od svoga i na svome.

Tako je. Živio naš najstariji car Labor, — bez njega bi i mi slabo vrijedili.

— Živio, — odvratiše svi — i zadovoljno podjoše svojim domovima.

Poslije pola godine, ili po laborsku poslije šezdeset godina, dodje car Labor u goste Štedislavu i Marni i nadje ih u sjaju, raskoši i silnom bogatstvu. Dugo je ostao car kod njih, a oni ga častiše i štovaše.